

మారుతివిజయము.

(మైరాపరిచయం.)

గ్రంథకర్త :- శా. పద్మావతి. పరిచయం :- శా. పద్మావతి.

ప్రకాశకుడు :- శంధుల గోవిందము.

ఓం

వారుత్రీ విజయము

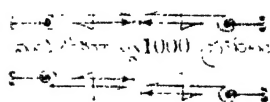
అను

మైరావణవధ

ఇది

శ్రీ వల్లభుండరీ కాక్ష శర్మ

వరచితము.

ప్రకాశకుడు

కందుల గోవిందం

జనరల్ బుక్స్ డిపో

బెజనాపేట, కృష్ణాజిల్లా

1928

కాకినాడ.

స్టేట్ బుక్ షాం; ముద్రాక్షరశాలయందు ముద్రితము,

సర్వస్వామ్యసంకలితము.

వెల]

[1—0—0

ఈనాటకమునందు వచ్చు పాత్రలు ఏవరు.

హనుమంతుడు

మైరావణుడు (పాతాళలో కాధిపతి)

మత్స్యవల్లభుడు (అంజనేయుని కుమారుడు)

నీలుడు

అంగదుడు

నుజులుడు

విభీషణుడు (రావణుని కమ్ముడు)

సుగ్రీవుడు (వానరకృభువు)

ఘటకుడు (మైరావణుని సేవకుడు)

భైరవుడు } మైరావణ మంత్రీవర్గము
దుష్పరుడు }

నూతుడు (రథసారథి)

స్త్రీలు

దుర్దండి (మైరావణుని చెల్లెలు)

మాలంగి (మైరావణుని భార్య)

ఇంకను సేవకులు మొదలగువారు వస్తారు.

శుభమస్తు.
శ్రీరామచంద్ర.

మారుతివిజయము.

నా ౦ ది.

శా. శ్రీకాంతామణిపేరురంబు కయినన్ కేర్పంగ శ్రీకాస్తుభా
స్తోత్ర స్ఫూరనుసారధీధతులు పోతోపంబునంగాంచగా
శ్రీకాంతామణియేమిపున్న మొనరించెన్ మారుపాపంబజే
మీకాన్నిపుడటంచు వాక్కులవామూ గావించు జ్యేష్ఠాదికాం
తా కాండఁబులగాత్మమోదమిడు భక్తాధినుడేలుక మిముక.

చం. సరనుడు సర్వశాస్త్రముల సారిముఁగాంచిన వండితుండు ను
స్థిరవృద్ధయాబ్జజుండు రణధీరుఁడు కామకళాకలాప సం
హారుఁడు నిశాచరార్ణవ మహాపనికీ పృథ్వీయాగ్ని అంజనీ
వరతనయుండు వాయుజుఁడు పౌష్కలనెల్లరఁగాచుతఁ గృపక.

సూత్రీ—(నాంద్యంతమున పృవేశించి) నేడుగదా? నామా
ననమానంద పృపూర్ణమయ్యెను. పీలనన,

చం. సరనులు వండితోత్తములు సాంద్రీయశస్కరులార్యలోక సం
చరణకళా విశారదులు సారసనేత్ర పదాబ్జభక్తిగం
చరణవిలాసులైన బుధసత్తములెందరో గూడియున్న యీ
సరససభం గనుం గొనిన స్వాంతము సంతసమందకుండునే.

విద్వద్దేశసరులారా! మీరిటసమావేశమైతిరేల? (వినుటనభినయించి)
చి) ఏమీ! భక్తిరసప్రధానంబగు నేదేనొక్కప్రదర్శనంబును తిలకించడ

అందియా? ఫరియే! నాశక్తికొలది మీయిల్లుంబులు వల్లవించుకేసెవఁ
గాక, మారిషా! నీవొకసారియిటురమ్ము.

మారి.—(వ్రేసింది) బావా! నన్నేలపిలచితివి. యాయట
హాసమేమి?

నూత్రి—ఉదయముననే చెప్పితినిగదా? నేడురూపక వ్రదర్పన
మని. పాత్రలసిద్ధమొనర్చితివా?

మారి—నటులచింత మీకేల? మీరిటవ్రదర్పించు రూపక
మెయ్యది?

నూత్రి—మారిషా! చెప్పెదను వినుము.

సీ. భానుపుత్రుని దుఃఖభారంబుగనలేక

కష్టించితిర్చిన ఘనుడెవండు

కుటిలరావణుకోట వటువిక్రమంబున

ధరణిపాలొనరించె ధన్యుడెవండు

మాయశక్తికిని లక్ష్మణుండు వ్రాలినవేగ

సంచీవిగిరిచెచ్చి సాకెనెవండు

రథసీమవిజయని రథతెక్కిముననుండి

చిలువబాణమువమ్ము సలిపెనెవండు

తే. గీ. ఆతండు సాక్షాదుమాసతీ ప్రిణనాథుఁ

డనుచుజగముల పూజింప మనెడునెవండు

యతండు జగదేకవీరుండు నమలచరితుఁ

డాంజనేయుండు ధరణి వ్రఖ్యాతుఁడతండు.

అమహాసీయుని చారిత్రంబగు మారుతీవిజయము నిటవ్రదర్పించు ధలం
చితిని.

మారి—బావా! గ్రంథకర్తలెవ్వరు?

నూత్రి—మూరిమా! వినుము.

నీ అనుకోవల్ల వంశార్థము నుపూజ్య

తను బొందజనియించె నవధులెవరు

పావనత్వమున నొప్పురు శ్రీగుడివాడ

నిజనివాసంబుగాఁ దనరెనెవరు

మేడూరు పురవర మేదిసిక్వరు చిత

జహుళయశంబుంది ప్రిబలెనెవరు

నుబ్బమాంచికయందు నురనొక్కతెను పుత్ర

ద్వితయంబుఁగాంచెనే వినుతయశుడు

తే. గీ. అట్టివేంకట కృష్ణయామాత్యద్వితీయ

బాంబుడు సజ్జనానంద పాలకుండు

రామభక్తావలో కనకాముకుండు

పుండరీకాక్షుడు రచించె పాలతిడిని.

మూరి—(నవ్వుచు) బావా! తుదకు శబ్దములైనను జడువని యీతనిచే రచించఁబడిన నాటకమునా ప్రియోగించఁదలంచితివి? ఇది తుదకు నటులకుకూడ యమర్యాదాపాదకము! పాడితులధిక్షేపించెదరు.

నూత్రి—ఓయీ! మూరిమా!

చం. సరనులు బాలువాక్యముల స్వాంతమమంద నుఖంబునంద స

త్వర నగ వారివల్కులనె వారకవీనులఁ జేర్చునట్లు దు

ష్కరకుకవీంద్ర) కోటిమది సంతసమందక వెక్కిరించుగా

కరయగనజ్జనుల్ గుణములారసి మెచ్చినసంత చాలదే?

మూరి—బావా! అట్లయిన మనమిప్పుడేమిచేయవలయును?

నూత్రి—మూరిమా! నీవేగి రంగస్థలంబునలంకరింప పాత్రల

సిద్ధమొనర్చుము. నేనీసభాసదులకొక విన్నవమొనర్చి వచ్చెద.

మూరి—చి తము. (నిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

నూత్ర—సభాసదులగు నోవిద్వదగ్రోసరులారా! ఈయావక
రచయిత మీతోడ నిట్లునివిష్టుమింతుఁగోరుచున్నాఁడు. సభాసదులారా!

చం. కవితియనంగ మెక్కినికిగాదు వరించియుచేకొనంగ పూ
ర్వవిబుధులెందరో కవిత వ్రాయఁగయత్నము సల్పకుందురే
అవిరళమోహరూపమున నాత్మకుయింపగువానిజేరు నా
కవిత వ్రాయత్నముగ సలుపు కాపురుషుగ దిలకింతుడంతయుగ.

డి. పాలువహించి గ్రంథములు వ్రాయఁగసత్వము లేకయున్న మీ
త్రాగిమనోహితంబు కొఱుకై రచించితి గానఁ తవ్వలుగ
జాలగనుండు వానివిడి సత్వరముగ గొనుఁడయ్యయొప్పులే
సాలఫలంబులగ విడి రసాలములగ గ్రహియించురీతిగ.

మఱియును,

మ. అనురాధీశుని సాధ్వీకలులను మీరాలించి యావీమృత్యుగ
అనురాధీశకులాటవీ దహనునుఃఖాలావములేగాంచి యా
యనురాధీశవనేచరోత్తముల సం గ్రామంబువీక్షించి మా
నసములే దేల్చుడి సంతసార్థవములోనక వీచి కావద్దతిగ.

ఇదివ్రస్తావన.

ఉభయం.

శ్రీరామచంద్ర.

మారుతి విజయము.

ప్రథమాంకము ప్రథమరంగము.

(నుజులుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.)

నుజు—(తనలో) నేటిచాతఃకాలంబున సరమాదేవినన్నుఁజేరం
తరి “వత్సా! నుజులా! నీపునర్వరంబున రఘురామురాజువంజొచ్చి
సద్యశోవిశాలంబుండగు మత్స్యాజేశ్వరుఁగఁనుంగొనియేకాంతంబునదానవ
వంశదవానలంబును కైకసీగర్భార్థవ కాలకూటంబును దుష్టజనచూడా
మణియునగు నీయన్నరావణుడు నిన్నటిరేయి రసాతలవాఘంబుండగు మై
రావణుఁ జేరఁచిలది మహామోహంధకారంబున కన్నుమిన్ను నెఱుం
గక సత్ప్రభసంచారుండగు దశరథ ప్రథమతమాభవ కాంతారత్నంబు
ను కాంతారంబుననుండ యుచువారింది తెచ్చి మదీయపురాలంకారం
బుగు యశోకవనంబున నుంచెతిని. అటుపిమ్మట కొన్నిదినంబులుగడచిన
మొక్కవానర మురుదెంచి యశోకంబు వాశంబొనరించి పురంబుగ్ని కా
హుతి యొనర్చిచనియె. అంతకంతవఱకు వానరంబులకె చతుర్విధసేనా
సహితంబుగ రాముండరుదెంచి వారాసి గిరుల బంధించి మదీయపురం

బాక్రిమించి భటాచార్యసహితంబుగ మదీయపుట్టి కలంబును దును
మాడి యెల్లినన్నుగూడ యమపురంబున కంచనమకట్టుచున్నవాడు
నన్నెట్లునును యీమహిమద్రవమునుండి యుద్ధరింపవే" యని
వేడ యాతఁడు ప్రథమమున హిందోవదేశ మొనర్చియు నేకారణంబున
నో రామలక్ష్మణుల వధింప ప్రతినయొనర్చె. కావున నెట్లునును వా
కుటిల కర్మనకు జక్కనియొక రఘువంశజులను కాపాడువిధంబు చూడ
వలయునని చెప్పిరమ్మని నన్నుచంపెను. నేనును

తే. గీ. సరమసందేశమును వేడక స్వామికపుడె

తెలియఁబడచితి లోటింతఁగలుగకుండ

కపులకంటను బడకుండ నిపుణముగను

తెలివియన నావశంబులు వెలయునింక.

అయినను గర్వింపరాదు. ఏలయనఁజోతులు వసివట్టఁగలవు. అటుచేసి
నవిపో—నాప్రాణములకు నీర్భునదలవలసినదే. ఎదుర్కొడ్డి పోరబలదై
ర్యంబు లావశ్యకంబులు. అందొక్కటియైనను మందునకైన నాయెడ
కనఁబడవు. ప్రాణంబుల కాశవడి వరువిడుదునన్న నాకదియను చేతఁ
గాదు. కావున తడవు నేనిచ్చట మసలక త్వరితంబుగ లంకాపురంబు
ప్రవేశించుటయే యుత్తమము. (వ్రక్కల దిలకించి) నేనివ్వు జేమిసే
యొందును? నేత్రంబుల నగ్నికణంబులు వర్షధారలఁ బోలెఁ గురిపించు
చు వనచరు లిరువు రీవైచే వఱుగువఱుగున వచ్చుచున్న వారలు. న
న్ను చూచియేకాఁజాల! నేనివ్వు జేమిసేయొందును? వఱుగులిడుదు
వా? (అలోచించి) అది చూడదు. ఏలయన—వారికిది వెదుకఁజోయిన
శీట వడములఁ దవులుకొనుటగాదా? కావున నేదోయొకవృక్షమున
క్రి విరిచ్చటినుండి యరిగినపిదప నే నరిగెడఁగాఁక!

(అని వృక్షమునధిరోపించుచును)

(పైన చెప్పినప్రకారము నీలాంగదులు ప్రవేశింతురు.)

అంగ—నీలా! పవన, నల, జాంబవంతాది వీరయోధకల్పితము
గు మనసైన్యవిజృంభణముఁ గనుఁగొనుము. రణరంగంబున ననంగునిభం
గంబు నొందించిన రుద్రునిమాట్టి గనఁబడుచున్నారు.

చం! అదెకనుమస్మదీయకపులాహవ ముద్ధతిరీతి నల్పుచో
పదపదయంచు నెట్టుకొని పౌరుషమింతయులేక వందలై
కదనమువీడి రావణుని కాల్పలములో వడిఁబారునట్టి తీ
రదెగను మీవిధంబెగద యల్పులశక్తులు సంగరంబులకా!

మఱియును,

తే-గీ! బాహుబలమున వైరులపనయడంచి
బ్రతుకవలెగాక తుచ్చంపుబ్రతు కడేల
కాక చిరకాలము ధరితిఁ గడపెనేని
గరుడునిం దానుపోలఁగాఁ గలదె చెప్పును!

ఒకవేళ రాక్షసులు రణంబున పిఱుతివియక నిలిచిన మనవారియెదుట
వారియీటలు సాగునా? (తెలివంకఁజూచి) ఓపనచరవీరులారా!

నీ! వట్టిసలగ్గలవట్టువీడక పోర

రాత్రించరులఁబట్టి రాల్పవలయు
కోటకొమ్మలకెక్కి మేటినాబత్తుల
నన్నిటిఁ బగులంగఁ దన్నవలయు
ప్రాణాలపై నాశమాని హోరాహోరి
కదసంబు నేర్పులోఁ గడుపవలయు
ప్రాకటగోపురప్రకారములతోడ
భూమిమట్టముచేసి పోవవలయు

తే॥గీ॥ శ్రీరమావతి జానకీచిత్తచోరుఁ
 జేల పోరాడననిచెప్పి డీలువడఁగ
 రావణాసురు నెనరించి రావలయును
 మీబలంబునకపికుల మిహిరులార!

నీలు—అంగదా! ఏలనీకీపిచ్చి? నిశాచరు, లెన్నఁడైనను సమర
 భూమి కాలూడినిలిచినచందంబు వినియుంటివే? ఈతుచ్చుం డగురావ
 ణుఁ డనేక సమయములయం దసమానవరాక్రమశాలి యగునీజ
 నకుని జయింపఁదలఁచి పోటుతనంబు వీటఁబుచ్చి దొంగతనముగవచ్చి
 న నీజనకుండది కనుంగొనినంతనే శరణనివదములఁబడి యెట్టెటో పో
 ణంబుల నిల్పుకొనుచుండెడువాఁడు. ఈనిశాచరకులం బంతయును—
 మి! వగతుండెన్నఁగ నుక్కుమీరి తమకొంపల్ దీయులాగున్న నె
 వ్వుగ పోణంబులు మేననుండినను నేభాపాలుఁడో పోచునం
 చుగుణంబు గుదురంగఁజేసికొని నీచుల్ పారుచున్నారు దు
 ష్టగణవృజ్ఞలు యిట్టివేకడ రణత్వైరంగమం దంగదా!
 మఱియును వీరు,

తే॥గీ॥ తమనిశాచరవంశీయధరణివతులు
 పోమకాదులు కడనంపుభూమివిడచి
 జనినమార్గంబుగాక; నేచక్కిఁజనగ
 జాలుదురువీరు గ్రహియింపు వాలితనయ!

అంగ—అవును. వ్రచండమారుతంబులకెదుర్కొడ్డి మేఘంబులు
 నిలువఁజాలునా? అట్లనే మనబలములధాటికిఁ దాళఁజాలక రాక్షసగ
 ణంబులు,

నీ! కరములఁబట్టిన కరవాలములవీడి
 సమరభూమినిజూసి భ నెడివాడు

వారువంబులడిగి పాదచారులెయ్యారు
 చల్లగావరువెత్తిపారువారు
 పాణాలవయినాక బూనివేవేగమె
 మారుయోవములతో బారువారు
 తరువెత్తలేకను వగతుఁబాటికిఁజిక్కి
 వాడనంచు పోదల నక్కువారు

తే.గీ॥ చచ్చివడియున్న మృగములచాటుశేరి
 బ్రతుకుమింకను జీవుఁడా బ్రహ్మవ్రాత
 నెసట నీవిధిలిఖింప ననఁగునెక్కొక్క
 మనకు జయమంచుమనమందు మృగ్గువారు॥

కావున నిట నెటనైనను పాణింబులకాశించి రక్కసులు దాగియుందు
 లేమో? వెదకి వారిగుట్టుల నల్లఁ గనిపెట్టి తగురీతిని బ్రవర్తించుతము.

నీలు—అది యుత్తమమైనకార్యము. దాన మన కెంతయో
 మేలు చేకూరును.

నుజా—అక్కటా! నీ రిదియ్యంతయు వెదకెదరుకాబోలు! నే
 నును నిశాచరుఁడనగుట నన్ను తమమిత్రుఁడగు విభీషణసేవకుండనని
 తలంపక యెన్నివిధముల బాధింతురోకదా! కట్టా! ఎట్లో వానరస
 మూహమునుండి తప్పించుకొంటినని గర్వించితిని. ఇంక నిచ్చట బాగో
 నఁచితి నేని నాకు మరణంబు కరణంబగును. కావున నీస్థలత్యాగము
 నర్హి వరువెత్తిపోయెదఁగాక. (అని వరువిడును.)

అంగ—(నవ్వుడి వాలకించి) నీలా! అదే మనమాటలనవ్వుడి
 విని యింక నిచ్చటనుండిన పాణములు నిలువవనితలంచి బక్కరక్కనుం
 డదె యాదెనకు కడువడిగ వరువెత్తుచున్నాఁడు. నేనిదేపోయి యాకు
 టిలునిఁ బట్టి తెచ్చెద. అంతవర్యంతము నీనిచ్చటనుండి యింకనెవ్వరై

నను నటునిటు బోవుచుండు రేమో కనుగొనుచుండుము. (అని నిష్క్రమించి మఱల సుజాలునితో బ్రవేశించి) ఓరోరి! సీచకులసంజాతా!

పంచచామరము

దురాత్మ! దుర్మదాంధ! కూర! దోచితావళాలియా
ధరాధినాథునైన న్యమంచు దల్పవో మనంబునక
ఖరాసిఁబూని నీదునాల్క కండకండలానటుల్
గరాన! కోయువాడ నిష్ట కాచుకోరబాలిశా!

నీలు—ఓయీ అంగదా! వగతుఁడు చేతికిఁజిక్కినమాల్గింబున బెడరింప భావ్యమా! అది రాజనీతికి దూరంబుగాదా? ఇట్టివిరుద్ధకార్యంబుల మనంబు చొప్పింపనగునే? అదియునుంగాక; యితం దొకవేళ మనహితుండగు విభీషణుని నమ్మికపరిచరుండైన మన కెంతయపకీర్తి వాటిల్లును? సజ్జనులు సర్వదా శాంతమునే భజింపవలయుననునారోక్తి నినియుండలేదా? కావున నీవొక్కంతశాంతము వహింపుము. మనము వీనియుదంతమునంతయు నారసి కార్యంబు లెఱుంగు ప్రవృత్తిగా చుడము. (సుజాలునితో) ఓయీ! భీతహృదయా! నీవెవ్వరవు? నీనివాసస్థానమెయ్యది? మఱియు,

ఉ! ఏవిధ సేవుచొచ్చితివో యీకపిసేనను యేమి కారణం

బీబిఁజొచ్చిపోవుటకు యెవ్వరికైయిటువచ్చినావు; నీ

భావము కోమలంబా; కడుపాపము వేగ నెఱుంగఁజేసి నీ

తొవను బొమ్ముప్రాణములతోడ సశాచర సత్వరంబుగఁ!

విధుకులుండవగుట నిన్నింతగ సంజేహించవలసివచ్చె. కావున నీవృత్తాంతంబెల్ల నిక్కము వచింపఁగోరెదము.

సుజా—(తనలో) అకటకటా! గర్వము వినాక హేతువని యెఱింగియు ఎరకాసింది బోనులోజిక్కుకొను శార్దూలంబువగిది కష్ట

లకన్నుల దుమ్ముకొట్టితిని గర్వించి నేనెంతటిదుస్థితికి వచ్చితిని! నేని వృథామీచేయుదును! నిజంబులు కల్లలై, కల్లలేనత్యంబులై నెగడు యి క్కాలంబున నే విభీషణ సేవకుండ నని చెప్పినమాత్రంబున విశ్వసించు రా? ప్రప్రథమంబుననే నేత్రంబుల నగ్నికణంబులు జలధరంబులు జలంబులుగూరియూరితః గూరిపించిన యాయుండ్రోపాత్మండును, చిర్యాదా భాషణంబులః బల్కుచుతరియగునంతమట్టు పెట్టదలంచు యాసీలుండును నన్నురకవిడతురా? అక్కటా! నేను కపివరాఘాతంబుల మరణింపఁట నెన్నె నలబలీయంబుగ లిఖించిన వ్రాలు యావిధినుండఁగ నారికేలలంకాప్రవేశకవిషయంబున నాత్రతకల్పగును? ఓదీనజవానోద్ధారా? రవికులదుగ్ధవారాశి పూర్ణిమచంద్రా! రామచంద్రా! నేవక్కాణించువాక్యంబులు వీరికి నిజమనిశోచునట్లు చేయుము, (ప్ర)కాశముగా, అయ్యలారా! నేని లంకాపురవాసిని. నన్ను నుజాలుడందురు. విభీషణమహారాజుగారి పద్మికబంటను. మదోన్మత్తుడగు రావణుడు మాయావియగు మైరావణునిగూడి దీనజనమందారులగు రామలక్ష్మణుల వధోపాయంబులు నలుపు ప్రయత్నంబుల నెఱింగి యానంగతుల మా మహారాజుగారి కెరింగింపవచ్చితిని.

అంగ—(కోపముతో) ఓరీ నిశాచరవంశ కాలకూటమా! రావణానుచరా? పాపీ! అన్యతాలావంబుల మాకుజాలిఁబొడమునట్లునల్పి మాభుజవంజరంబులనుండి తప్పించుకొన నెంచుచుంటివా? మాహృదయంబులు నిశాచరులపై నెంతయుఁ గఠినత్వంబు వహించునేకాని ఎన్నటికినిఁ గలుగవని యెఱుంగుము. అదియునుంగాక! యక్ష, వన్నగ, సిద్ధ సాధ్య సురాసురులైనను మాకన్నులంబడి యొక్కయక్షగైనఁ గడల్పలేరు. నీవననెంత? ప్రాణంబులపై నాశ మవంబున ధృఢంబుగ నాకునేని సత్యంబువల్కుము. లేకున్న జీవంబులకుఁ జెడదవు.

నుజా—(తనలో) అక్కటా! వీరు నేను సత్యంబునేబల్కి నను యధర్మమని తలచి బాధించుచున్నారు. నేనేమిచేయుదును? ఇచ్చట నాకెవ్వరుదిక్కు? ఇక నాజీవంబులకు నాశపదలుకొనవలయుగాఁ జూలును!

నీలు—(కోపముతో) ఓరీ! రాక్షసాధమా! నిజంబుఁజెప్పెద వని నయభయంబులఁ బెదరించినను రాక్షసులకలఁకారమగు నసత్య మునే బల్కితివిగా! ఆలోచింపుము. ఇప్పటికైనను కార్యమిసుమంత యు మించలేదు. కావున నీవెవ్వఁడవో సత్యమునఁజిగించి ప్రాణరక్ష ణోపాయంబులొందించుకొనుము.

నుజా—అయ్యలారా! ఇంతియనిజంబు. నన్నేలబాధించెదరు. నేనసత్యంబులాడువాఁడనుకాను. రాక్షులకులసంజాతుండనగుట మీ రిట్లు సందేహించి యుందురు. కావున నామాటలయందు నమ్మకముం చి విడువవేఁడుచున్నాఁడను. అసత్యంబులు పలికిన వాళ్ళిరామచంద్ర) నివదంబులాన.

అంగ—(కోపముతో) అసత్యవ్రలాపీ! అసత్యంబులు వలు కుటయేకాక శ్రీరామునిపై నానబెట్టెదవా? కాలాపిదంప్త్యలనుండి యమృతరసంబుకురియువా? సత్యమును రోసియసత్యమును బల్కుట మీనికాచరవంశపు గుట్టునంతయు బేలతనంబునఁ బైటఁబెట్టుకొనుట యేకాని దానఁ బ్రయోజనమేమిగలదు. అదియునుంగాక?

అ! నా! తలనుదడపిబాస వలనొప్పసలిపిన

నమ్మరాదు మిమ్మునభినముఖుల

పాముమంచిదంచు పాల్పొసిపెంచిన

తఱినివేచికాటుఁ బఱువకున్నె!

కావున నేనిదే వైరివీరవక్ష విక్షేపణకాలానలసన్నిభంబగు మదీయ వాలంబున నీప్రాణసమితిని దేహంబునుండి తొలగఁజేసెదను. వ్రచం

డంబగు మదీయకోపానలజ్ఞాబలంజిక్కిన నిన్నెవ్వడు కావగల్గునోచూ
చెడఁగాక! మేమంతగసాధుభావంబున బ్రతిమాలించున్నను సత్యము
నుజెప్పవుగా? నీకునుఁ గన్నులు నెత్తికవచ్చె (అనికొట్టును.)

సుజా—హా! మహారాజా! రక్షింపుఁడు. రక్షింపుఁడు. ఎవ్వ
రో తరుచరులిరుపురునన్నుఁబట్టి మితి లేని వేదనలముంచుచున్నారు. వే
గవచ్చి రక్షింపుఁడు.

(తెరలో)

చం. భయపడకో సుజాలయిదే భండనభూమిని వైరివీరుల
హయములతోఁడఁగూల్చినిను నార్తునిదీనుని బోవ నేనిజే
రయమునవచ్చితిక సుగుణరాశివి! ఎవ్వరునిన్ను కూర్చులై
భయమునముంచుచుండిరోకొ వారణజేసెద వారి నెల్లరన్.

(పైవద్యమును చనువుచు విభీషణుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.)

విభీ—

చం. నిలునిలుమంగ దుండ! యిటునీలుడ! చేయుటన్యాయమాన? మీ
బలమునుచూపఁగాఁ దగిన బాలిశులెవ్వరులేర! అక్కటా!
బలమినుమంతలేక ధర పై నెటొ ప్రాణముదాల్చినట్టి వా
రలఁగనికొట్టివంతటను ప్రాభవమబ్బున కీర్తిగల్గునే!

అదియునుంగాక న్యాయాన్యాయవిచక్షణలేక మీరలిట్లుల రజనీచరు
లగుపించినంత దండించుచుండిన దురాత్ములదుష్టచేష్టలంబుల నెఱుంగ
నాపితామహునకైనను శక్యంబగునా? దానమనకు జయంబురయంబు
న కరగతంబగునా? కాన నావాక్యంబుల నమ్మకంబుంది యాతనిని
నిడచి నావెను వెంటరండు.

నీలు—విభీషణా! ఏలయిట్లువాక్యచ్చెదవు. వగతుఁడుచేజిక్కిన
దండింపరాదేమి? అవునాను. నిన్నున్నఫలంబేమి? జన్మించినది దానవ

కుంబుగదా? ఇదివరకు సజ్జనుడవుని నిన్ను సమీపవారనుగుట యింతవరకును మాకు టీరంబుల నుండనిచ్చితిమిగాక? నేటి సందర్భమున నేడే నీకంఠకము పెట్టించెద.

అంగ—సీలా! నీపూరకుండుము. రావణానుజా! ఈరక్కను దెవ్వఁడు? వీడు కపిసేనజొచ్చుటకుఁ గారణమేమి? అసంగతివంతయు మాకెఱింగించిన వీనిని విడనాడువారము. లేకున్న వీనికి మరణంబే శరణంబు.

విభీ—సీలాంగదులారా! ఈతఁ డన్యుడైన వీనిని వదలిరండని మీకు జెప్పదువా? ఇతఁడు మదీయసేవకుండు. నుజాలుండనువాఁడు. దుష్టులదుష్టచేష్టింబుల కొన్ని వాకెఱింగించి మఱలఁజనుచున్నవాఁడు.

సీలు—అతఁడు నీకేమిసంగతుల నెఱింగింపవచ్చెను?

విభీ—సీలాంగదులారా! మీవ్రక్కలకు సమాధానము లీయ వచ్చునుగాని.

తేగీ! తడవుమసలిన కార్యమంతయును జెడును

యివ్వడేటికి కొలువునో నలుక వరతు

సత్వరముపోయి హనుమంతు జాంబవంతు

సూర్యపుత్రాదివీరులఁ జూడవలయు.

పిమ్మట సంగతులన్నియు వానియంతటనవియే మీకు తెలియగలవు. సభాముఖంబుననే వానినన్నిటిని మాకెఱింగించెదను. పోదమురండు, (అని సీలాంగదులతో వ్రష్టానము)

నుజా—(తనలో) అబ్బబ్బ! ఈకపులచేతఁజిక్కి పొంగింబుల తోడ నిల్చుట చతురాన్యునైనను తరముగాదు. అట్టియెడ నేనన నంత? (శరీరముచూచుకొని) వాశరీరమంతయు పగులఁగొట్టెనుగదా? యాయంగదుఁడు, వాని వరాక్రమమే యిట్లత్పద్భుతమైనవృదు తక్కి

నవీరులసంగతి వేరనుడువనేల. ఇంక నేనిచ్చటనున్న నన్నికొత్తులు వచ్చినన్న కడగండ్ల పాలు జేయునో? కాన సత్వరంబున లంకాపురంబు వ్రవేళించెదఁగాక. (అని నిష్క్రమించును.)

ద్వితీయరంగము.

(నుగ్గివహనుమంతులు వ్రవేళించుచున్నారు.)

నుగ్గి—అమాత్యవర్య! రక్షోగణంబుల శిక్షింప దక్షత్వంబున పరిగిన మనసైన్యంబుల స్థితి యెట్లున్నది?

హను—రాజేంద్రా! అసమానపరాక్రమశాలులగు నల సీలాం గడ బాంబవత్సు షేణాదివీరయోధాధిష్టితంబులగు మనసైన్యంబులస్థితి నడుగ నేల? వ్రచండమార్తాండకిరణ జ్వాలాసమూహంబునఁ బడియిర్యలుగిరి గవ్వారంబులఁ జోఱఁబారుకరణి రక్షోవాతంబును పిక్కబలంబు జూప నొనర్చుచున్నది.

నుగ్గి—సరియే, రక్షోవాయకు సైన్యంబు లింతెన్ని యుండును. పోరీదినంబుతో ఏడిపోవునా?

హను—దేవా! పోరీదినంబునోడ కడకుట్టుననియే నేడలం చుచున్నాడను. దైవాజ్ఞ యెట్లున్నదో?

నుగ్గి—మారుతీ! అదియేమోకాని నేటిప్రాతఃకాలమునండి యు విభీషణుడు యెచ్చటనుఁ గనుపించక యున్నవాడు. కారణమిమి యుండును. కనికరించి సహనోదరుపక్షంబు చేరియుండకుగదా?

హను—రాజా! నేటియుదయమారంభముగ రావణానుజుడు సంగరం బెడ తెరిపిలేక సలుపుచున్నాడు. ఆ కారణమున మీకగవడ లేదు. కాని యతఃకల్పెన్నటికిని సలుపుడు. ఆతఁడు సత్వభవర్తి. సత్వ వాక్యానులాపి, వానివిషయంబున దేవరయమహానిరంకుడగదు. (తెలివంకఁజూచి) దేవా!

చం! కనుమదె నీలునంగదుని గ్రన్నవదోహ్నివచ్చు కైకనీ
 తనయని, రామచంద్రునిపదతామర సంబులుగొల్పువాని మో
 మునదిరుచెమ్మటల్ బొడమ పూనికమైనరుదెంచు నావిధి
 వనునివలీము ఖాదిన్మకచంద్రీమ! సాంద్రీయ శస్రీరింద్రీమా!

(వైవఃజెప్పిన ప్రకారము నీలాంగదులతో విధివఱుడు ప్రవేశించుచున్నాడు.)

విధి—(ప్రవేశించి)

ఉ! వందనమయ్య సూర్యసుత! వందనమోవవనాత్మజా! యికే
 మందును దుష్టరావణుని యాత్మగలట్టి దురూహతెల్లమై
 దెందమగల్గుచుండె! నిక డెప్పురమా మనవీర్యమెల్లకా
 వందగుతెన్నుఁ జూడుడు కృపావరులన్ రఘు వంశసోములన్!

సుగ్రీ—అంజనీపుత్రా! ఏమిది! ఈ దానవనాథుఁడెట్లు బెగ్గ
 డెల్లుచున్నాడు. శత్రుసైన్యంబులు విజృంభించియుండునా?

హను—ఓయీ! దానవనాథా! ఏమి? యిట్లు భీతిలెడవు.
 సీయార్తినెఱింగింపుము?

అంగ—హనుమంతా! ఈతఁడేదియో సంగతిచెప్పెదనని మమ్మి
 ట్టిడ్చుకొని వచ్చినాడు.

విధి—కపిపుంగవులారా!

తే. గీ. ధరణి విశ్రవసుండనఁ దనరుమొకఁడు

వానికిన్గల్గె కైకసివలన ముగురు

పుత్రీకులు వానిలోవల మొదటివాఁడు

రాక్షసాధీశ్వరుండగు రావణుండు.

అతండు దుష్టుండై కాంతారంబున కాంతా సహితంబుగనున్న రాఘ
 వులమీసపుద్మి జనకభూనాయకకుమారీరత్నంబునకుఁ గల కీర్తి

వయ్యువర్చుట మీరంద రెఱింగినదేకదా? ఇప్పుడా చుష్టుండు కృర
కృత్యంబుల తనకు వీసంబైనను తగ్గిపోవనట్టి పాతాళ లంకాధిపుడగు
మైరావణుని చిలిచి కృమంబుగ సంగతినంతయు నెఱింగించి,

తే. గీ. మామరామలక్ష్మణులను మనుజవతులు

వానరులఁగూడి నాలంక వార్ధిముంప

చింకమునవచ్చి నదురునుఁ బెదరుఁ గొనక

హితులతోఁ గూడఁ గూల్చిరి నుతులనెల్ల.

ఇంక నీదినంబుతో నన్నును యమపురంబున కంపుదురు. కాపాడజే
యని వేడ యారసాతలాధిపుండ్రేయని బాసజేసి భూనభోంతరాళం
బులు బెగ్గడిల్ల భీకరాఝటులొనర్చుచు మాసోదరునియొద్ద కలవుపు
చ్చుకొని తన పురంబున ఆదుష్టరాక్షసుండు నేట రేపట రామ
లక్ష్మణులఁ గొనిపోవును. ఇనకులం బంతరింపఁజేయును, కావున వారి
కాపాడుతెన్ను వాలోచింపుడు.

హను—ఏమేమీ! రాక్షసు లెంతలేసికృత్యంబులుఁ జేయ సా
హించుచున్నారు! సోదరుడు వేడికొనుటయు, వేరొక్కఁడు భాను
కులోత్తముల హరించుటయుయింతటితో యినకులం బస్తమింపఁజేయు
టయు, సంభవించునా? కల్లకల్ల! రామునకు నమ్మినబంటగు వాయు
నందనుడు జీవాధిష్టితుడైయుండి నల్లెన్నెటికిజరుగదని నమ్ముము.

కా. రాసీమత్సలు బాహువిక్రమకళారాజద్దా సహతిన్
వానిన్ భారుణిద్రోశ్యనే యగల నెవ్వండద్దమై నిచ్చినన్
కానల్ గాల్చెడి కారుచిచ్చువగివిన గంధేభయాధంబుపై
మేనెల్లన్ మలకింప దూకుమ్మగరాడ్చీమ వ్రతాబోన్మతిన.

మఱియు నోవిభవణా!

తే. గీ. వాయునుతు తోడనున్న నెవ్వరినైన

తేరిమాడగలేరు యాదితులైన

అట్టి యెడరక్కను లింగెట్లు యాంజనేయు

నేత్రయుగ్మంబు పారియిడవ నేర్చువారు.

విభీ—మూరుతిపుత్రా! నీబలధైర్యస్థైర్యంబులు నేనెఱింగియు

యీ భయంబున మితలేని పీరికితనంబు వహించవలసె. ఏలనన ?

ఉ. మాయలె కూడుగాగతన మాయలెతన్ను నెల్ల వేళలన్

కాయక కాచుడుండకను పావపుకార్యములందు మేటులై

సాయముసేయ నాళికుడు సాహసవంతర వాలికారదుల్

మూయురె యానరాంతకునిమాయలమూరిని బట్టకకృమే.

అమర్త చిత్తుడు పోర తనమాయలు పుడ్రోగించునేకాని ముఖముఖ

పోరాడఁ జాలడు. అట్టివానిని నాసోదరుండు పీలిచి దళరథ రాజసూ

నుల నికాచరకోటి కిలవేల్పుగు యాదీశక్తి బలిబెట్టగోరె. అతఁడు

పాతాళలరాకాధి నాధుండగు మైరావణుండనువాడు. కడుంగడు కూర్చి

రుడు హస్తంబగ్నిజ్వాలల నెగిలినవెనుక వత్సంబులకై పెదకిసానిన

పుడ్రోజనంబు శూన్యంబు. కావున రవికులజలఁ గాపాడు విధంబూ

హింపుడు.

అంగ—ఓయీ! విభీషణా! ఏల యీలీల బేలవిధంబున బలికె

డవు. నేచెప్పున దిండుక వినుము.

సీ. చండపుచండ దోర్లండ మండితుడైన

మూరుతియగు పానుమంతుడుండ

రంగదానవత లాభంగ విక్రమమున

నిఖల యోధులగూల్పు నీలుడుండ

సంగరరంగమన్ సవ్యజీవినిసంత

పోగుచుండెడి సూర్య పుత్రుడుండ

రావణులొక విప్రా వణుగొట్టిను

శ్లోకుడైతను వాలి మతుఁ డిటుండ

తే. గీ. నరకలోకములను జయించుచు జాలినట్టి
వానరానేక వాహిని ప్రభృతులుండ
బక్కరక్కనుకై యమందనల
పెడగు పిటికిలవాన విభీషణుండ.

సుగ్రీ—కుమారా! అంగదా! మనమెంత బలవరాకృతులనె
ఁబన్నులమైనను యెంత తేజో దర్శితులమైనను మాయాబలశోభితులగు
బాలనుదించుల నిర్జించుట సాధ్యముకాదు. ఏలయన? పంచకులుగావున
హీనయావంబునో, అహీనయావంబునో చాల్చి, కుజనులనైనను, నుజ
నులనైనను, మోసగించెదరు. అట్టి కారణంబొందుకనఁబరచియే తొ
ల్లిదుందుభియను రక్కసుండు నీజనకునకును, నాకును తీరనిపోషక
ల్పించె. మారీచుండనువాఁడు రామలక్ష్మణులనుండి జానకి నెడఁబాపె.
ఎంత నమ్మికచూపి ప్రవర్తించుచున్నను.

చందనుజుల వేశ్యకాంతలను ధర్మవిహీనుల కుత్సితాత్ములన్
వినుధరణీతలంబునను వేయివిధంబుల బాసతేసివన్
మనమున నమ్మరాదు యను మానముతోడత వారినెప్పుడున్
గనుచుమెలంగఁ గావలయు కార్యమువల్లను వేరువల్లనున్.

అదియునుం గాక?

కం. మనపెద్దలు వచియించిరి

మనకుంగానట్టి వేళమార్కొను చిక్కుల

ఘనముగననికావున విను

తనయావావాక్యములను దాక్షిణ్యమునన్

ఎట్టులైనను మన కూమారులవంశజులఁ గాపాడుట ప్రధానము. కా
వున మీరందరును నూహించి తోచిన యుపాయంబుల బయలుపలు
పుడు, తజనంతరంబు తగురీతిఁ ప్రవర్తించుదము.

అంగ—పిత్తవ్యా! నాయూహవినుండు. అరక్కనుండు వచ్చు మార్గంబునఁ గావుండి చుట్టుముట్టి వానిని కృతాంతునికాంతంబున కతిధిగా నెవరింతము.

నీలు—రాజేంద్రా! మన మిచ్చటనేయుండి యాదానవుం డరు దెంచినంతన వట్టివధింతము.

హను—నాకు మీరెట్లొనర్పఁదలంతురోయిదియ సమృతము.

విభీ—నీలాంగదులారా! భుజబలంబునకుఁ దోడు బుద్ధిబలంబు కూడ కలుగవలయును. అది లేనివాఁడు భుజ బలంబువ్యర్థంబయిగు. విసలేదా? తొల్లిహిరణ్యాక్ష హిరణ్యాకశిపులుభుజబలంబున గర్వించి, బుద్ధిబలహీనులగుట చెడుట. కనుక సంగరంబుదక్క వేరొక్క మార్గం బూహింపుడు. ఏలనన?

కం. మనయావంబులఁదాల్చియె

మనలను మోసంబుఁ జేయుచూయకుఁడగుటన్

యనుమానంబినుమంతయుఁ

గనఁదాతఁడు మనమునందుకపికులలిలకుల్.

కావున వేరొందుపాయ మూలోదంపుడు.

మగ్గి—విభీషణా! వాకేమియును తోచకున్నది. నీమనంబున కు తోచిన యుపాయంబూహించి మమ్మా యావద్వివవార్ధిదాటించ వావవగుము. దానవుఁడవగు నీవు దానవులగుట్లు తెలిసినవాడవగుట నీవే యూహించ వలయుఁగాని మాచేనేమగును?

హను—అయ్యా! విభీషణా!

కా. నావాడేవతలున్ ముసీంద్రులును సన్మార్గుల్ తనుంగొల్వఁగా

నానాకార్య విచక్షణుండగుచు నానందంబుతోనుండు యా

శ్రీనారాయణుగావ నెవ్వరుధరిల్లిమండలిన్ కర్తలై

త్రాసంజాలడివారు; యావదలె యామోక్షవృదున్ జట్టినన్.

కావున నున మా కార్యమునకు దింతింపకయున్నను, యేదేని నొక తెన్నుగను వట్టకపోదు.

విభీ—(అలోచించి) మారుతీ! నాకిప్పుడొక యుపాయము పొడకట్టినది. అది యెద్దియనిన?

తే. గీ. సేనసంతయు నొకచోటఁ జేర్చి; దాని

కెట్టులేదుట్టు ప్రాకారమేర్పరించి

దాన నివసించఁజేతము దశరథాత్మ

జాలను యద్దానమనకునునుఖముగల్గు.

అట్లు నిర్మించినకోటకు ద్వారం బొండేర్పరచి దాన నీవు కాపుండుము. నేనును, మానసుగీవుండును, దానికి ఫారాతింగదము. కాని కోటని వ్వు డే తెరఁగున నిర్మించవలయునో పోచకున్నది.

హను—విభీషణా! ఇప్పుడు శిలలతో కోటనిర్మించుట చాల కష్టమగును. కావున నావాలంబుననే కోటనిర్మించెదను.

విభీ—మారుతీ! నీయూహకడు చక్కగనున్నది. అయినను నీవు కడుజాగ్రత్తగ నుండవలయును. ఏలన?

తే. గీ. దనుజులందెల్ల మేటియూ దానవుండు

నుంఠ యేమిటినను జాలు; సంతసమున

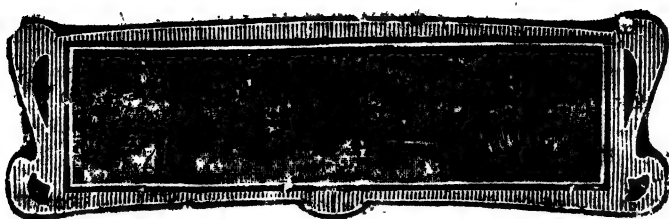
కోట జొరఁబడిమనకవికోటిఁ దాటి

మనువు వంశాంకురంబులమడయఁజేయు.

హను—సరియే! మీరు మీప్రయత్నంబుల నుండుడు. నేనును తగు ప్రయత్నంబున నుండెద.

ఇది ప్రథమాంకము

మారుతివిజయము

ద్వితీయాంకము

రంగము:—అంతఃపురము

మైరా—(ప్రవేశించి తనలో) ఆహా! కాలమాహాత్మ్యము.

చం. ఆరయగ నాదుకార్యముల + కడ్డమురాక హితార్థితోడ భూ
ధరములప్రకృతి మేఘములు + ధారుణిముద్దిమచోట, నచ్చటో
సరసతనుండి భూవరుని + సత్యమునిల్పుటకై వనంబులన్
దిరిగెను రామలక్ష్మణులఁ ద్రోళ్ళగఁజేయును పోత్సహించెడి.

కాల్యముననుండియు పగతుండై యెల్లవేళల నాజీవంబులు తొలంగిం
చుటకై ప్రయత్నంబులు సలుపురావణుడు కార్యము శిరంబుపైనఁ
బడి దరిఁజేరు తెన్నుఁగానక పాదంబులబడి దీనాననుండై కాపాడవే
డెను. అప్పుడు. కాలగతులిట్లగదా తిరుగుచుండును. సకలలోక జగద్రో
క్షకుడగు శ్రీకృతరఘువతి యయ్యెనని యెఱిగియు యీ పాలస్త్రుం
దంతవనిజేసి ఎవ్వరైన సత్పథంబునఁ జనుమని చెప్పిన కాలానలం
బుగతి నేర్పింబుల నగ్నికణంబులు రాల్యుచు వానిపైకి దుమికివచ్చును.
కాఁబట్టిన కుండేటికి మూడే పాదంబులనినుక్కి వక్కాణించు వారల
నెవ్వరేవిధంబున సత్పథసంచారులఁ జేయఁగలరు? విధిక్వతంబున కెవ్వ
రుకర్తలు? సకుటుంబ సవరివారసహితంబుగ సంగరరంగంబున భంగ
పడిన పీడవఁగాని హితుల హితోపదేశంబులు మనంబున కెక్కఁపు.

నాహితంబు వానికి కలువుగ నున్నప్పుడు నాసాహాయ్యము వానికి ను
ఖప్రదంబగునే? ఏల కాఁగూడదు. వగతురభంగంబు నొందించుట
వారికి మహోష్ణదకరంబెకదా? (అలోచించి) అట్లెలయుగును. సాహా
య్యంబు చేసెదనని వల్కియు శత్రువత్తుంబుఁ జేరుమనిభీతి నెందుదురు
కదా? ఈవిత్తర్కమేల? మిన్నకుండెడఁగాక? (అలోచించి కోపముతో)
ఏమి? నేనెంత యవివేకంబునఁ బడుచున్నాను, సకలనిశాచరాసీకం
బునకును పెద్దకాలమునుండియు వగతుఁడగు. నావారిపై కృపదాల్పు
చున్నాఁడను. ఇది వావంటి ధీరవృద్ధయులకు దగనివని. వృథాకర,
నిశాకర భూమ్యాకాశంబులు సాక్షులుగ నానరపారితోఁ బోరియిశం
బునంపాదించెడఁ గాక! (అలోచించి) వారి నేవిధంబున జయింతును.
ససైవ్యంబుగఁ బోవుదమన్ననో కాలంబు సమీపించె. ఇంకేమి సేయు
దును. — సరియే. ఇట్లు చేసెడఁగాక? ఓరీ! ఎవడురా అక్కడ. సర్వ
రమునఁబోయి మాయాన నెఱింగించిఘటకుని దోడ్కొనిరవచ్చు.

సేవ—చిత్తము (నిష్క్రమించును)

ఘట—(వృణేళించి తనలో) ఏలకో! మహారాజగారు వన్నీనిశీ
ధంబునపిలిపించిరి! కారణమేమై యుంచును. నావలననేమైన లోపంబు
లుజరిగెనా! (అలోచించి) జరుగలేదే! ఈమనోభీతియేల? పోయి కనుఁ
గొనియెడఁగాక. (సమీపించి) మహారాజా! జయముజయము దేవా!
వన్నీనిశీధంబునఁ బిలిపించిన కార్యమేమి?

మైరా—ఘటకా! చెప్పెదను వినుము. మాయలమారియగు
గరుడవాహనుఁడు రామనామంబున నయోధ్యాపురంబున జన్మించి
కొండొక కారణంబున వారాళివాటి రావణాసురు పుత్రమిల్లవాహీ
నీ సహితంబుగఁ గూల్చినాఁడు తన్ను కాపాడుమనినమ్ము చేడెను. అం
దులకు సమ్మతించి నేనభయంబొసంగి వచ్చితికాన వారాముని సా

దరసహితంబుగ వధింపవలయు. నీవువారాసి వజ్రమున్నవారి సేననుస
మీపించి రామలక్ష్మణులనుపట్టితెచ్చు విధంబాలోచించి వీలైనచో
హొని రమ్ము.

భుట—దేవా! చిత్తము. (నిష్క్రమించును.)

మూతం—(ప్రవేశించి తనలో) అక్కటా! కుణమైనను నన్ను
విడనాడివేరొకచోటనుండ నెల్లనిమన్నాధుండేలకో నాభవనంబునకరు
దేరక రహస్యగృహంబున నున్నవాడు. నామొడ తప్పలేమయినంగ
లైనా! ఏమియునులేవే! లేకయుండిన యతడిల్లెలరాకయుండును. తో
డినతుల్యవ్యధని లేనిబొని కొండెంబులుచెప్పి కాంతుని మనంబులోఁబర
చుకొని యుందురా? ఈరాజసత్తులందఱ ప్రజ్ఞావతిలేదే? ఇకకార
ణమేమై యుండును. శత్రువులేరైనను కోటముట్టడించి యుందురను
కొందమన్న భేరినాదంబులు వినఁబడవే! నాకేమియుఁ దోచకున్నది. స
మీపించి సంగతిని గ్రహించెదఁగాక! (సమీపంబున కరిగి) ఏలకో వీరి
మనంబిట్లు దీర్ఘాలోచనామత్తంబైనది. ఎదుటనున్న వారినైనను గ్ర
హించరైరి. కలుకరించెదఁగాక! నాథా!

మైరా—తరుక్తిమఱి! అంతఃపురంబును వీడియూనిశీధసమయం
బుననుటరిగ నీవరుదేరకతంబేమి? నీకు సేమంబేకద?

మూతం—దేవా! దేవరవరపాలన మందున్నవారలకు సేమంబు
కలుగకుండునే! అట్టియొడ నరాంగినగు నాసేమాంబున కేమికోటల! దే
వర యేలనోనేడు దీర్ఘాలోచనామత్తంబైన గృహంబునకే యరుదేరరైరి.
కారణం బెఱింగింపఁదగునేని యెఱింగింపఁగోరుచున్నాను.

మైరా—నుండరి! ఎఱింగింపరాకేమి! చెప్పెదమినుము. నేడు
లంకాధిపాధుండగు రావణుడు సీన్నుబిలిచి కొన్నిరహస్యంబు లెఱిం
గించె! అవినేనెట్లు నెఱవేర్తునాయని యాలోచనా మగ్నుండనై కా
లంబుఁ దెలియనైతి. కాని.

సీ. పున్నమచంద్రజేకన్నమిన్న మొగంబు
కాంచించితిలచేరెగ గనవధము
తమ్ములేనాతి నేత్రమ్ము లంగని చింత
నైవఃసాలకజలస్థానమందె;
మృదుమృణాళంబులేమెలత బాహులగాంచి
వంకంబుఁజేరితిప్పలను బొందె;
చక్కంబులేనాతిచందోయిగని యార్వ
మితిలేని చీకట్లవెలలఁబొందు,
తే. గీ. కోయిలలు కూయమాననే కోమలాంగి
కింకరుతమును వినియించగతి దొలంగ
నకియయే నాతినడకల పొరుజాచి.
రమణి! యద్దాని విడెడుదార్భాగ్యుఁ డెవఁడు.

మతియు.

మ. కలికి! నీదుముఖాంబుజంబుగవకేకందోయి వాల్చాపులన్
కళలన్ గాంచక నీదు మోవినుధగోలక లేక నీకొఁగిటన్
మెలగన్ బాసిన ప్రాణములే నిలతునామేలేదివ్వులన్ గల్తునా
జలజాతాక్షిరౌ యట్టినిన్ను విడనాజన్మం బికంగాల్పనా.

మాతం—ప్రాణేశ్వరా! ఆరహస్యంబు లెవ్వయో నాకెఱింగిం
వరా ! పతులకు సతులర్థాంగులు గదా?

మైరా—ప్రాణేశ్వరీ! నీకెఱింగింపకేమి ? చెప్పెదను వినుము
ఎఱుఁగుదువుకదా? కోసలదేశము దానికి ప్రభువు శ్రీరామనామండగు
సౌక్య-మానవుండు. అతఁడు. కొండాక కారణంబున జనకునియాజ్ఞచొ
ప్పున చిరకాలంబునుండియు మనవంశీయులకు వాసయోగ్యంబగు దం
డగారణ్యంబు ప్రవేశించి తుచ్చులగు మునులచేఁ బూజింపఁబడి రాక్ష

సశ్రీణిని నురుమాడుచుండ లంకాధినాథుండగు రావణుండు యాతని సతిని యాతండు లేసినమయంబున లంకాపురంబునకుం గొనితెచ్చెను.

మూతం—ఛీ! ఛీ! ఎంత సీచత్వంబున కొడిగట్టినాడు. పకలరజ సీచరహితరంబునకు నియామకుండయ్యు నిట్టితుచ్చకార్యంబునకు లోబడియెనా? అటుపిమ్మట నేమిజరిగినది?

మైరా—తరుణీ! అట్లాతఁడా కాంతంగొనితేర రాముండు వర్షకాల కరుదెంచి కులసతి జాడలేకుండుటకు దుఃఖించి ఖగమ్మగాదుల వలన జానకి జాడనెఱింగి, ఋశ్యమూకాద్రి సమీపించి సోదరదోహియగు వానరనాథు నొక్కమ్మునఁ గూలనేసి యాతని సోదరుని సాహాయ్యంబున జానకి జాడనెఱుంగకపుల నలుదెసల కంపె, అందుడ ఓడిదిక్కుకు వచ్చినవానర్లు జానకి సంగతినంతయు నెఱింగి యారామున తెఱింగించి కోతులసాయంబున యాతఁడు సముద్రంబువాటి రావణుని పుత్ర మిత్రామాత్యునైనదివి కాయంబులనెల్ల రణరంగంబునఁ గూర్చె.

మూతం—అవును. కులసతుల చెరబట్టిన వారలెవ్వరు బాగు వడిరి. మహారణ్యమధ్యంబున నాధునింపాసి యట్లాడు దమయంతివలన కిరాతునకుఁ గల్గినగతియే యిప్పుడు వీనికిఁగలిగినది. నాథా! అట్లయిననాతఁడు మిమ్మేల పిలువవలయును.

మైరా—రమణీ! అట్లాతఁడు భీకరంబుగ సంగ్రామం బొనర్చుచుండ తనచావు నిక్కంబనినమ్మి యెట్లయినను యానరుని బాఱినుండి తన్నురక్షింపుమని నాపాదముల మీఁదఁబడి నేడికొనియెను.

మూతం—నాథా! అందుకు మీరేమిచేయుదురు “బుద్ధిః కర్మానుసారిణీ” యను నార్యోక్తిరిత్రయగునా! మఱియును చిరుతప్రాయ మునుండియు యాతండు మీగువగతుండని కొండొక కాలంబున నా తెఱింగించితిరి. యట్టియాతండు మీసాయంబు కోరెనా?

మైరా—ప్రాజేక్షరీ! అవసరంబగు నేని సర్వజీవులును కాలానుసరణంబుగ వగదిగనాడి స్నేహంబునకును స్నేహంబును విడనాడి విరోధంబునకును దిగుచుందురు. అట్లులే యీతండును యవసరంబుననుసరించి మిత్రత్వంబునకు వచ్చెను.

మూలం—సరియే! అందుకు మీరేమంటిరి?

మైరా—మానవత! ఎంతటి బేలవు. జన్మించినది నుక్షత్రీయకు లంబని యెఱుంగవో? కష్టదశయందెవ్వరేనివచ్చి కాళ్ళమీఁదఁ బడి రక్షింపవేడిన కర్రంబున కలవాలధనుర్బాణంబులు ధరించువాఁడెవ్వం డైనను జేరొండు విధంబునఁ బల్కు నే! అందునను.

తే. గీ. వగతుఁడేవచ్చి కరణంచు వదములకుఁ

బడిన రక్షింపకుండుట భావ్యమగునో

కానవానినిఁ గావంగ కంకణంబు

దాల్చినాఁడ నేనివ్వుడు తరుణిమిన్న.

కావున నెట్లయిన నాపాలస్త్రునిఁ గాపాడెద. యంశంబు నార్జించెద.

మూలం—నాథా! అకారణంబుగ మీకీ పోరేల? దుష్టుఁడైన రావణుడు తనసతిని తెచ్చినను కోపంబున యీతండు వానిని పుత్రీ మిత్రామాత్యులతోఁడ చంపఁ దలపెట్టెఁగాని యీతం డకారణంబుగ వానిని వధింపఁ దలపడియెనా? నామాటవినుఁడు. ఇవ్వుడు వరులకు కోపంబుఁదలచిన యీతండురేపు మనకుఁ దలపెట్టవచ్చును. కావున మీరు వానినికాచు ప్రయత్నంబును వీడుఁడు. మఱియును మీరారాముని మానవమాతృత్వనియు సూర్యకులంబున నుదయించిన రాజమాతృత్వనియుఁ దలఁపకుఁడు. ఏలనన.

తే. గీ. రఘుపువంశమానందు నారణ్యకుండు

యనెడఁజేరున నెకరేఁడు తనరెమునుపు;

వానిపైదందు వెడలిరావణుడు పరిభ

వాల్చిముంచెను; యది యౌర్వకతఁడువాధ.

ఓరీ! దుష్టచిత్రా! రావణా! వృద్ధుఁడనగు నన్నింతఃపురము పాలుచేసి
తివి. కాన దుష్టశిక్షణుండగు శ్రీమన్నారాయణుఁడు నాకులంబునఁ
నిచ్చించి నాకు నీవొనర్చిన పరిభవముఁదీర్చుగాక! అనిశపించి ప్రాణంబు
లమీడె. ఆవృద్ధుని పలుకులచొప్పున శ్రీమన్నారాయణుఁడు రాముఁడై
యవతిరించెనని నారదాదిమునులవలన వినియుంటిని. కావున నోహి
యా! మీరారామునితో పగపూనకుఁడు.

మైరా—బాలా! ఏలయాలిల నాబోయెదవు. తిట్లకుచచ్చునా
రునుగలరా? అవిధి తిట్లకేచచ్చునెడల రావణుండేదివరకే లేకుండును.
ఇదివర కెందరుమునులు వానినిశపించి యుండలేదు. వేదవతి యను
తరుణియొంతగ మాపించియుండలేదు. తరుణి! ఇట్టితిట్లకు వెడరిన
నింకేమి కావలయును. భయఁపడక మిన్నకుండుము.

మూతం—నాథా! ఇప్పుడా వేదవతియే సీతయనుపేరజన్మించి
రావణునిచే జిక్కియున్నది. ఆలేమకతంబుననే రావణునకింత ప్రాప్త
మైనది. మిన్నకుందునా? ఎట్లు మిన్నకుందును. మానవతులు భర్తల
కర్తవ్యముగదా! పతులకావదలు సంప్రాప్తమైన వారలకు మాత్రము
కావా? ప్రాణేశ్వరా! ఆరాముఁడు సకలలోకరక్షకుఁడగు లక్ష్మీవతి
గాని మానవమాత్రుఁడుకాదు, ఆరంగనాయకుఁడు.

సీ, విద్యులనెత్తుక వెడలు సోమకుఁబట్టి;

సంద్రంబునందునఁ జంపినాఁడు;

పాలసంద్రముఁ ద్రచ్చువేళఁ గాపాడెను

రాక్షస దేవతా రాజవరుల;

ధరణినెత్తుకబోవు దానవునిం బట్టి

యమునిగృహంబున కనిపినాఁడు;

కన్ననూనుని బల్లికడ గండ్లముంచెను
 కనక కళిపుఁబట్టి కాల్చినాడు;
 దేవావనిఁగొట్టి దేవరాజగు బలిన్
 పాతాళసీమకుఁ బంపినాడు;
 కడుగర్వమునమిట్టి పడెను రాజులఁబట్టి
 చంపె నిర్వదియొక్కసార్లు కడిమిఁ;

తే. గీ. రాజమాతృండె శ్రీరఘరామమూర్తి
 వనదలిర్పఁగ దుష్టరాక్షసులఁ గూల్చు
 జననమందిన వైకుంఠ చక్రవర్తి
 శ్రీమనోనాథుడని యెంచు చిత్తమెను.

మఱియు నీరూపంబున విశ్వామిత్ర సేవనరక్షణార్థమరుగుచు మార్గ
 మధ్యమున తాటకయను నీశాటి నొక్కకోలం గూలనేసి సేవనవాటి
 కండేరి తాటకకు ముద్దులనూనుండగును బాహునొక్క కోలచేవిగత
 ప్పాణునిఁజేసి చూరీచుని వారాసీమధ్యంబున పడఁదోచె. పిదప సర్వ
 సర్వంసహ చక్రంబునఁగల చక్రవర్తులెల్లరును వ్రేలఁడైనను కదలించు
 జాలని శివుని కార్ముకంబవలీల గాదుగించి జానకిని బెండ్లియాడె. కా
 వున నోనాథా! ఈదాసురాలికులుకు లాలకించి యనంతకోట్ల వతా
 రధరుండగు పుండరీకాక్షునితో పగకుఁజొరకుడు. నెయ్యంబు
 నెఱుఁపుడు.

మైరా—కురంగేక్షణా! ఏలయిట్లు భీతిల్లెదవు. తుద్యుండగు
 విష్ణుండాక్కజేవుడా! బలే! చంచలాంగీ! ఎంతమాటంటివి. నుక్షత్రి
 యంబగు వంశంబున జన్మించియు భీరజననులభంబగు సదైర్యమును
 బొందితివే? చాలు! చాలు! ఎచ్చటనో ఏమూలనోపోటు దనంబినుమం
 తయులేక దొంగతనంబున బక్కరక్కసి మూఁకఁదను మాడినమా

త్రమున నిట్లదైర్యపడి యాత్మునితో పోరడగదని వల్కుఁజెల్లునే!
అదియునుంగాక! ఆతిండు నీతలంచినట్లు యధమాధముండగు మాధ
వుండేయైన.

మ. తలపన్ పూర్వయునుండి రాక్షసులకున్ దర్పంబుమైనా వదలే
కలుగంజేసినయట్టి దుష్టునిజమన్ శాంతామణి! పోరిలో
నిలవైద్రోళ్ళగనేసి కీర్తిగానడక నీనిట్లు వాపోవకే
చెలులంగూడియు సంతసంబుగను మా చింతింపక శ్రాంతముగా

మాతం—నాథా! ఏటికీచింకములు. సర్వలోకరక్షకుండగు నా
శ్రియఃవతిని గెలువమీతరమా? నురానురయకు వన్నగసిద్ధసాధ్య
దినఖల భేచరులును యాజగద్భ్రతునిఁ గెలువలేక యాతనివదంబుల
శ్రాంతంబునుఁ గొల్పుచుందురు. ఆహరినే యననేల? వారిబంటులగు
వానరులనై వను గెలువఁగలరా! అందు సమీరకుమారునిఁ గెలువనెవ
రితరమగు? ఆవాయువుతునితోడ పోరలేక యెందరెందరో దనుజులు
విగతప్రాణువైరి చూడుఁడు.

సీ. కవటంపు జడదారిగా మారి మున్న నే

కాలునిఁ జీరడే కాలనేమి;

నురలనోడించిన తూరుండు మూల్యవం

తుండుకూలఁడై తాను శంకపమువ?

రణశేలిలోఁకీర్తి గనిగర్వముగా జెందు

జంఘాదులెల్లరు సమసిపోరా!

సంజేవగిరికి నై సాహసంబునఁ బోరు

చిత్రసేనాదుల చెట్టవినవె!

తే.గీ. అక్షఘామ్రాక్ష జేవాంతకాదులెల్ల

వడ్డపాటుల నెఱుంగ వే భావమందు

వారికంటెను ఘనుడవై ప్రాణనాథ!

వలదు పగ వారితోడను తలఁచమనకు!

మఱియును పవనాత్మజుడగు బాల్యమున,

చం! ఉదయధరాధరేంద్రమున నుద్భవమందెను పూషగాంచి స

మ్ముదమొనగూర్చగా దివిజముఖ్యుడగు నాకుభుజంబుంపుమూ

ల్యదఫలశ్రేష్ఠమంచు మదిరాసవనుత్తరీంద్రభాతి బ

ల్లదుడయి మింటికి కబళింపగడంగడినట్టి వేళలఁ

ఈసమాచారము వేగులవలన నాకాధీశుండు విని జగత్సంతోభభ

యంబున పాదంబులపైఁబడి వేడ యాయహర్షతిని విడచెను. అట్టిధీరు

నిఁ గెలువ నీకు సాధ్యమగునా?

మై—సుకుమారీ! నూరుతి యసామాన్యపరాక్రమవంతుడా!

నేను పిఱికివాడను గాఁబోలును. అవును. ఇట్టిపొగడ్తలకెల్ల తొలుత

మిశ్రాప్రజాతినే చెప్పవలయును. ఏలనన,

చం! అనుపనువిక్రమక్రమము ప్రాణవిభుండు ధరితినిల్పినఁ

వనితలముందువారలప్రభావము శూన్యమెయోనటంచు బ

ల్కినమనశాస్త్రకోవిదుల కేవలధర్మమురిత్రబుచ్చకే

ఘనముగ నిల్పితీపువెరక్కొప్పులధర్మముగొప్పచేయుచుఁ

మఱియు నోకాంతా! నేనుక్కమాట చెప్పెదను. వాపోవక వినుము.

నేను,

ఉ! తోలితివద్దదికృతులతోడ శచీవతి కానలందు కూ

రానిని నుక్కడంచినమరావనికీర్తిగడించినాడ నో

బాల తలంబ నాకుసమబాహుబలాధ్యులు ధాత్రీలేరు నీ

వేల భయంబునొందెదవు నీమది నీవిధి పద్మలోచనా!

ఇట్టిపరాక్రమశాలినిగెలువ నావలీముఖంబున కగునా? ఈవలీముఖ

మొక్కండగాదు త్రింశత్కోటిదేవగణంబులఁ జానటఁ గొని యా పార్వతీనాథుండు ప్రముఖగణంబులతో నరుదెంచినను పిరుతివీయక వారినెల్లర కృతాంతునికాంతమువ కతిథులుగ నొనర్పనే! నీవిట్లుభయ పడెదవేల?

మూతం—ప్రాజేశ్వరా! ఆపవననందనుడు వానరుండని మీ మనంబునఁ దలఁచితిరిగాఁజోలును. ఎవ్వఁడు నురాసురు లమృతంబు కొరకు పాలసంద్రంబు తరచువేళ లోకంబుల భస్మంబుచేయి నుద్భవించిన కాలకూటవిషంబుగోలి దేవానురులఁ గాపాడెనో, ఎవ్వఁడు మేరుమహీధరంబు చావంబుగఁ దాల్చి త్రిపురంబుల భస్మీపటలంబొ నర్చి విజుధానీకంబుల బన్నంబులు తొలంగఁజేసెనో, ఎవ్వఁడు మార్కండేయాదిభక్తులపాలిటి కల్పమహీరుహంబో, ఎవ్వఁడు సతీమణి కర్ధశరీరంబిచ్చి యర్ధనారీశ్వరుండను సార్ధకనామముధరించెనో, ఆగరభ కంతుండు, ఆత్రిపురాంతికంబు, ఆ యోంకారస్వరూపుడు, ఆచంద్ర శేఖరుడు, భూనివాసులను బోయటకు గోలాంగూలరూపంబున పుట్టువంది, సకలరాక్షసవిరాముండగు రామునకుఁ బంటుగతి సాయంబొ నరించుచుండె. కావున,

తే-గీ! పలుకులని వేయ నేలనోప్రాణవాధ

గాలికొమరునితోఁ బోరగడఁగుపెల్ల

యమునిసదనంబొ స్వర్గంబొ యటయుకొరకె

యింతియే నిశ్చయంబని యెంచుమదిని!

మైరా—కాంతా! ఇంక నీయుపన్యాసములు చాలించి నాచె

ప్పునది యింతుకవినుము.

సీ! ఇలనికాచరవంశములు దగ్ధముగ నెల్పు

కూళలఁగూల్చుగాఁ గూడదొక్క

అనయంబు శక్తిపూజను మాన్పయత్నించు
కుటిలులఁ జింపఁగాఁ గూడదొక్కొ
మనవాసములనుండి మనకెగ్గుడలఁచెడి
మునులహింసంపఁగాఁ బోలదొక్కొ
మనపంశములపేరు వినుమాత్రమునమందు
వారితోపోరాట వలవదొక్కొ

తే.గీ॥ తెల్పమా వేటుమార్గంబు చెలిసియున్న
కాదునీమః! నేనిన్నఁగాదటంచు
బూకరింపను యివియున్న బుద్ధినెఱిగి
కలహముకొనల్ప మనమునఁ దలఁచినాడ!

నేనంతవెట్టినని తలపోసినదానవు గాఁబోలును. అదియునుగాక నిశాచరపంశంబువ జన్మించి లోకభయంకరుండనని పేరుధరించిన నే నభయం బిచ్చియు తిరుగుదునే? చచ్చిన రణరంగంబున చచ్చెడఁగాక. హీనులగతి మెలంగఁజాల! ఆరావిణుని కాపాడఁగలిగితినేని పృథ్వీకంబున నీలోకంబునను, యటులొసర్పఁజాలనేని పరోక్షంబున స్వర్గలోకంబునను ముఖంబు కలుగును. కావున వానితోడ రణంబొనరించితిరెద. తురంగేశ్వరా! భయపడక లోపలిసాధంబున కరుగుము. నేనత్వరంబున నాకార్యంబుల నిర్వహింప వరిగెద. మారుపలికిన నాయానముదీ!

నూతం—నాథా! నామాటలాలకించరా? న స్తనాథశేయఁ దలపోసితిరా? అజగద్రీక్షకునితోడ వైరంబు తగదని చెప్పిన వివరయితిరే? నేనేమిచేయుదును? ఎందుఁ జొత్తును! ప్రియురాల నగునామాటతోసివైతురా? (తనలో) అయ్యో! నేనింకేమిసేయుదును? ప్రియుండు తగదనిన కార్యమునే సలుపఁ బూనుకొనియె. చెప్పిన వివరైరి. కాన, నాయివ్వదైవములను నాప్రాణేశ్వరున శీకీడును కలుగకుండ ప్రార్థించఁగాక!

సీ॥ మునులార! స్వర్లోకమునులార! ఘనులార!

కావరేనానాథు కరుణతోడ

నురలార! ధారుక్షినురులార! తిరులార!

కావరేనానాథు కరుణతోడ

కవులార! కరటిపుంగవులార! కవులార!

కావరేనానాథు కరుణతోడ

వసులార! చిలుకజవ్వనులార! యినులార!

కావరేనానాథు కరుణతోడ

తే॥ యక్షులార! బలవృభాద్యక్షులార!

గరుడగంధర్వకిన్నరపురుషులార!

కావుడీ నాదువాధుని కరుణతోడ

మీకుమారులఁబోలెడు రాకుమారు॥

మీమీద భారమువైచియున్న యీదీనురాలిని రక్షింపుడు. నేనిదె
బోవుదానను. (నిష్క్రమించును.)

మైరా—(తనలో) ఏమిచెప్పమా! నామంత్రియగు ఘటకర్ణుఁ
డింకను రాకున్నవాడు. కారణ మేమైయుండును! కవులమధ్య నున్న
వారల పట్టుకొనిరాగ నుపాయంబుఁగానక తడియుచున్న వాఁడేమో?
లేకయుండిన నింత సేపేలరాకయుండును? (అలోచించుచుండును.)

సేవ—(వృజేశించి) రాజేంద్రా! దేవరదర్శనార్థమై ఘటకర్ణుఁ
డు ద్వారముకడ వేచియున్నాడు. దేవరయాజ్ఞయేమి?

మైరా—సత్వరము వృజేశపెట్టుము.

సేవ—చిత్తము. (నిష్క్రమించు ఘటకర్ణుడు వృజేశించును.)

మైరా—అమాత్యవర్యా! శార్యము సానుకూలంబయ్యెనా?

ఘట—దేవా! ఏమని చెప్పదును. అట్లు మీచే నాజ్ఞాపింపఁబ

డి దక్షిణముద్రాతీరంబున కరిగి యచ్చట నెవ్వరును లేమి యాశ్చర్య మగ్నమౌనమండనై యటునిటు దిలకించుచుండ నెవ్వరును నచ్చట క నివినియెటుంగని దుర్గం బొక్కటి కానరా దనియందు వానరులుందు రని యూహించి దానిం బ్రేవేళించి కార్యంబు నెఱవేర్చుబ్రయత్నించి చేతఁగాక —

మైరా—ఛీ! దురాత్మా! సిగ్గులేక నేవిధంబున తలయెత్తుకొని చేతఁగాక వద్దితినని తెలువవచ్చితివి. హీనా! ముక్కిడిమానవుల నిరువురను వట్టుకొని రాజాలకపోయితివి. పరసేనలకు స్వప్నగతసింహ మనగు నాకుఁగూడ నీకతంబున నవకీర్తికలిగినే! ఛీ! ఇంక నాకన్ను లయెదుటనుండక పొమ్ము.

ఘట—(తనలో) ఇక నిచ్చటనుండిన నాచావు నిశ్చయమగు. కనుక యిప్పటి కిచ్చటనుండుక శోభవిమూర్తుండయినపిదప యరుదెంచెదఁగాక! (నిష్క్రమించును)

మైరా—(కోపముతో)

శా! అక్షుద్రాప్రతిభా పృథ్విదగు నాకాధ్యక్షుడేయద్దిన
పక్షంబులేదెగి భూమిబడ్డశిఖరులే పాగైవ్విఖిలేదీ తా
మక్షీణప్రభతో నెదిర్చినను నేనాసూర్యవంశీయుల
దక్షత్వంబునఁద్రుంచువాడ మదిలో దాక్షిణ్యముఁపూనకే!
నేనిజేపోయి యారాచకుమారులను వట్టితెచ్చి మితునికోర్కె నెర
వేర్చు భద్రకాళిక బలిసెసంగదఁగాక!

(అని నిష్క్రమించును)

ఇది ద్వితీయాంకము.

మారుతివిజయము.

తృతీయాంకము.

ప్రథమరంగము-అరణ్యము.

(హనుమంతుడు ప్రవేశించుచున్నాడు.)

హను—(తనలో)

సీ! హా! రాను! కాశికయజ్ఞనిర్వాహకా

హా! సూర్యకులచంద్రయనుపమబల

హా! దైత్యకులకాల! హా! మానిష్యావ్యాస

హా! ధనుర్భంగ! ప్రజ్ఞానిలుండ!

హా! సర్వలోకశితామృతప్రదహస్త

హా! జానకీమానసాబ్జభృంగ!

హా! భక్తశీల! సంస్కృతప్రసంతాపాభి!

హా! నీలఘనదేహ! హా! శుభాంగ!

తే-సీ! మమ్మునందట పోరులోనమ్ముపటచి

దుష్టరావణు సాగిణిబులొడ నునిచి

సోదరునిగూడి మాయలసోకుముఁక

మాయలకుఁ జిక్కితే నీవు మాన్యచరిత!

మఱియును,

కా! నీపాదంబుల నెల్ల వేళలనుదా నమ్మి మహాభక్తితో
పారణ్యదవానలంబులనిసంభావించుకం జేతుగా
ప్రాప్తబోవఁగ నెంచివచ్చి యిటుల రామా! చనన్ న్యాయమే?
పావంబుచుతలంచి నాడవొమది భారంబటంచెందితో!

సీ! రామ! నీవేవచ్చిరంక్షితువంచును
జీవంబులనిల్పె నీతమేన;
మనువంశచంద్ర! నీమన్నన గనఁగోరి
లంకఁబట్టిరి కపుల్ శంకలేక;
కౌసల్యపుత్ర! నికాంక్షించిసుగ్రీవుఁ
డలఋశ్యమూకాద్రి వెడలివచ్చు;
రఘువంశతిలక! నీప్రాపునలంక నే
లఁగనిభీషణుడు దలంచెగాదె

తే|| గీ|| యట్టిమమ్ములనందర నట్టచడి న
ముద్రిమందున నిడియు నిర్నిద్రచరిత!
తగునె! సోదరునింఘాడి వగలఁబొగలుఁ
డినుచుమమువీడి చనుటయో యివకులేశ!

ఓసకలలోకపూజనీయా! రామా! నీకొఱకై సకలనదీనదంబులును, న
గరారణ్య పట్టణంబులును, వెదకే వెదకే వేసారితింగాని యితవఱకు
దేవరజాడ నెఱుంగఁజాలనైతిని. ఆముక్కడిరక్కనుండు మిమ్మేకడఁ
దాచెనో? యెట్టిబాములఁ బెట్టెనో, యని మనంబెంతయు చలింపు
చున్నది. నడువ నాదేహంబున ప్రాణంబులుకలవో లేవో నేనెఱుంగక
కంటకతరులమీఁదను, కర్కశశిలావృతంబులగు వర్షతశిఖరంబులమీఁ
దను, విగామంబినుమంతయు కోరకయే రేయింబవధులు వర్జ్యటనము
సల్పునాపాదంబులు యానుహరణ్యము ప్రవేశించినది మొదలు భూమి
పై మోపనీయకున్నవి. ఆకలి మిక్కుటమగుచున్నది. నేబయలుఁదేరిన

కార్యమునకు హృదయమావేగిరవడుచున్నది. మనశ్శాంతిచల్లంబున విభీషణోపదేశంబు పెడమార్గమునుసరించె (చారిపరీక్షించి) ఇంతవఱ కావిభీషణుఁడెఱిగించిన మార్గముననే వచ్చితిని. సాధూ విభీషణా! చె నటిరక్కనులకులంబున జన్మించినను నీకు సత్యమార్గమే యలవడినది. కూర్చుండివనియు, స్వామిదోహివనియు, నిన్ను దూలవాడిన వాతప్పు లనైరింపుము. వామాటలు నిక్కువంబుగాఁగొని కవులు నిన్నెంత బా ధించుచున్నారో? ఆమాయావివలన నీకెంతకష్టమునంపొత్తమయ్యెను. ఓగగనసంచారులారా! మీరైన నాయందునయ్యుంది నుగ్గీవాదుల కు వినఁబడునట్లు పాలస్త్యుండగు విభీషణుడు నిరవకరాధియనియు, దండవార్హుఁడగుకాడనియు తెలియఁబఱపును. పాలస్త్యరత్నమా! నీవె టింగించినమార్గంబుననే యింతవఱకుదెంచితిగాని గమ్యస్థానమును చేరఁజాలనైతిని. ఇంకెంతదూరమేగవలయునోకదా! (కోపముతో) ఓరీ! దుష్టా! మైరావణా! ఖలుండగువారావణుని పోత్యాహంబున నెంత ద్రోహము తలపెట్టితివిరా! అనంతకోట్యవతారంపై జగద్రీక్షకుండగు యాశ్చీరామునకవరాధముచేసిన నీప్రాణంబులు నీకుదక్కువా? వ్ర చండవైరి వీరభుజాదండోగ్ర నటితజయకాంతాకేశా కర్షణవ్రబలవ్ర తాప మూరుత తనూజండగు హనుమంతుభుజాదండంబున కెఱయగు దునంచెఱుంగవే? ఓలతలారా! సాలములారా! రసాలములారా! మై రావణుఁడయ్యామార్గంబున దశరథనుతులకు కొనిపోవుచుండ మీరు కనుగొంటిరా? అయ్యో, వాచక్ష్ణంబునకీతరులతాదులు వ్రత్యుత్తరం బీయకున్న వే! ఇవి తన్మాదురాత్ముఁడు నిశిత కాక్షేయకంబున ఖండించునని భయపడుచున్నవికాఁబోలు. ఈవనమృగంబుల నడిగిచూచెదఁ గాక! ఇవియైనను వాకీలవ్రత్యుత్తరంబిచ్చును. నిశితాశుగంబులచే తు నుమాడునని యెఱుంగవా! కావున నివియును వాచక్ష్ణంబునకు తర మీయవు. ఈసత్పథసంచారులైనను రాఘవులపోకడ నెఱిగించడలే

మీ కనుగొనడఁగాక, ఓగగనసంచారులారా! కోసలాధీశుతనూజుల
మైరావణుడెచ్చోట దాచెనో మీరెఱుంగుదురే? ఏమి! వృత్తుత్తరం
బాసంగరు, మీరును యాదురాత్మునిదెస భయపడువారలేనా?
అయ్యో? నాకెవ్వరును వృత్తుత్తరంబాసగరైరే? నేనేమిచేయుదును,

ఉ! ఎవ్వరివేడువాడ నిక నెవ్వరినేగతిఁ జేరువాడ నా
కెవ్వరు రామలక్ష్మణుల నీధరణీస్థలిఁ జూపువారు; నే
నెవ్వరినూర్యపుత్రకుని యింద్రజనూనుని గాంచువాడ; హా!
యివ్వని పాణిముల్ విడతు నికవిధి! దయఁపాడ వేసను.

ఎంతదూరమరుదెంచినను సరోవరంబుకనఁబడకయున్నది. (ముందుఁ
జూచి) అదే అనేక జలజంతుసంతానమండితంబై కమలినీకమల సమ్మి
భిలలతామతల్లి కావలసితంబై హృదయానందతరంగమాలికా సంకోభి
తంబై నేత్రానందకరంబై కళ పట్టు కాసారరాజంబు, అల్ల దేయాజల
గాసిమధ్యంబున గగనపుష్కరిణియందలి కైరవంబున కించుకంతయుఁ
దీసిపోవని కైరవంబు. దానిం జొరఁబడియే యనేకభీకరాకారవిశాచ
రాధిష్ఠితంబగు భోగవతీపురంబు వృషేశింపవలయును. కావున సత్వరం
బున యీకైరవంబును వృషేశించి రాక్షసానీకంబుల దునుమాడి దళ
రథపుత్రులతోడ లగకాబహిర్ద్వారంబుఁ జేరెదఁగాక? ఓనూర్యచం
దులారా! భూమ్యాకాశంబులారా; ఓవసుంధరాదేవీ!

మ! ఇనసంకోదృపుల్ నృపాలవరుల్ హీనంబులంచెంచకే
దనుజశ్రీణికోసంగి పిమ్మటనుచింతంబాంసు నాకిప్పు స
జ్జనులొవారలఁబోయెనొ క్తినిడి వేసాకంగ పార్థింతునో
యినచందుల్ ! ధర! పంచభూతములునా యివ్వంబుచేకూర్చుడి.

(నిష్క్రమించును)

ద్వితీయరంగము.

(మత్స్యవల్లభుడు ప్రవేశించుచున్నాడు)

మత్స్య—(తనలో)

చం! జనకునిఁగాంచఁగాఁగలవునత్వరమీవని తల్పినన్ను యీ
 దనుజుని సేవనుండుమని ధారుణిదేవి వచించియుంట య
 ట్లనెగడుఁ గాకయంచు మదిలోపలసంత సమందియుండ నా
 నకునిఁగాంచు భాగ్యమును సంతసమందుటఁ గల్గదయ్యెగా.
 ఛీ! ఛీ! జనకునిఁగనుఁగొందునని ధారుణి చెప్పటచే యింతకాలము
 యీతుచ్చునికొలుపుచేయుచుంటిని, లేకున్నవీనికొలుపునకు సమ్మతిం
 తునా? ఈరాక్షసుడు నన్నీకైరవమును గాపాడుచుండనియమించునా?
 సురాసురులనెక్కఁకుఁగమాత్రంబునభంగంబునొందించునత్వసంకున్నుం
 డనగునన్నతఁడెట్లు వరిభవించునా? కల్ల? ఇంతేకాక యీతఁడొనర్పు
 కార్యంబులేవియు నాకు సరిపడకయున్నవి, నిరంతరంబు శక్తిపూజల
 యందుకాలంబు . వెళ్ళెఁబుచ్చుటయు సుందరులగు కాంతాలలామంబు
 లేయెడఁగనుపించిన నాయెడకుదువ్వుసమాజంబులతోడ నరిగివారిఁజేఱఁ
 బట్టుటయు నిరంతరము భగవద్ధ్యానముసలుపు మానులబాధించుటయు
 భీరులై దాసోహమ్మనిపాదంబులవైఁబడు రాజన్యుల ప్రచండసైన్యస
 మేతుండై యరిగిబాధించుచుండుటయు మొదలగుదువ్వుచేష్టితంబు లె
 వ్వారుచూచి సహింపఁగలరు? అదియునుంగాక! ఏదియోకారణంబుఁ
 గల్పించి.

తే. గీ॥ చెలియలకుభర్తయంచని దలఁచకుండ

తావమహిడిని దునుమాడె పాపియగుచు

తనతనూజనుఁగోరినాడనుచుభగిని

తనయుకారాగృహంబున నునిచినాడు.

(కుడికన్నును ఎడమభుజంబును అదరుటసూచించి) ఏటికో! నాదక్షిణనే
 త్రంబును నామభుజంబును యదరుచున్నవి. సంతోషంబును యుద్ధం
 బునుగలుగునా! సంతోషమా! నిర్భాగ్యుండనగు నాకెట్లుగలుగును.
 ఇకయుద్ధమా! ఏనాడన్యులసేవకై దేహంబువృగించితిన్ యానాడే
 సర్వకాలంబులకును సంగ్రామసన్నద్ధుండనైతిని. ఇకవేరయుద్ధంబు క
 లుగునని హృదయాందోళనంబు బొందవలసిన యగత్యంబుశూన్యంబు
 గాదె. (అలోచనపథినయించుచుండును)

హను—(ప్రవేశించి తనలో) ఎట్టులోశ్రమచది యాతమ్మి
 దరించితినిగాని యిసుమంతయైనను లాభంబుకనుపించకున్నది. ఏలయ
 న! యిచ్చలననేక మార్గంబులు కనఁబడుచున్నవి. ఇంద్రమార్గంబునఁ
 బోయిన భోగపతిపురంబుచేరెదనో తెలియకున్నది. ఎవ్వరినీని యడిగి
 మార్గంబు కనుగొందమన్న నిచ్చటనొక్క మానిసియైనను కానుపిం
 చకున్నాఁడు. ఇంకేమిసేయుదును. హా! దైవమా!

ఉ! ఎవ్వరివేడుకొందు, నికనేగతిభోగపతిపురంబునే
 జివ్వునఁజేరఁగాఁగలను శ్రీపతి నీవదవంకజంబునే
 నవ్విధిఁగాంచఁగాగలను యిక్కడతెన్ను గ్రహింపనైతి! హా!
 మవ్వపుథక్తియుంగలిగి మూర్ఛవిధంబయివాడనక్కటా!

నుగ్రీవాదులయెదుట నన్నియో బింకంబులుంబల్కి యిచ్చటికరుదెం
 చితిని, అయ్యో! నాకష్టంబంతయువ్యర్థంబగునా! నేనింక నేమియొనర్తును.

మ! కటుసంరంభముతోడ దుష్టుడిటకుఁ గైకొంచుశ్రీరామునిక
 డిలసత్వంబునఁజేర సంతతమదోద్రేకంబునక జిక్కిచీ
 కటిలోకాంతునిఁ గాంచఁజాలకను హృత్కంఠంబునక దుఃఖముక

యెటుచక్రాంగనబొందు నావిధమునక నేనుఁ ఖముకబొందితిక.
 దుఃఖోపశమనమునకై సింహశరభశార్దూలాది భీకరమృగారావసంకలి
 తద్గుమాటవులనేకంబులు తరించియువరులక భేద్యంబగువద్దనాశంబుఁ

జొచ్చి వెడలియు యినునుంతుడైనను లాభంబుపొందనైతిని. (ఎదుర జూచి) అదిగో! అచ్చట నెవ్వరో శస్త్రాస్త్రంబులుఁజూచి కూర్చుండియు న్నారు. ఆతఁడీతద్దనాశంబున శత్రువులెవ్వరును ప్రవేశింపకుండఁగా పాడుచుండుఁ గాబోలును. ఇతఁ పగతుఁడనగు నన్నాతఁడు కని యూర కుండువా? నేను పగతుఁడనని యాతఁడెట్లు గ్రహింపఁగలఁడు. గ్రహిం చునుఁగాక! గ్రహింపక పోవుఁగాక; ఎట్లును మార్గ మడుగక తప్పదుగదా! పోయి యడిగడఁగాక (సమీపించి) అయ్యా!

తేగీ! ఇందుగనువడు మార్గంబులందు నేది

భోగవతి వట్టణమునకు బోవునయ్య

వేగముగఁదెల్పినను బంపవేడువాఁడ

ప్రళయవిక్రమ! గుణధుర్య! భవ్యహృవ.

మత్స్య—(చూచి) ఓయీ! నీవెవ్వరవు? ఈయంబుజనాశమేల తరించితివి.

వాను—అ! నేననుకొన్నట్లీతఁడు పగతుఁడే! ఈయంబుజంబు నేలతరించితివని వ్రీక్షింపుచున్నాఁడు. (ప్రళాశముగా) అయ్యా! నేనె వరినైన నేమి? కొంతొక కార్యోద్ధరణమునకై యీతమ్మిని నిర్గమించ వలసెను. మీరెఱింగియుంటిరేని నాయుండు దయావహులరై గుండే మార్గము భోగవతీపురంబున కరుగునో తెలియఁబడవు.

మత్స్య—ఓయీ! నీవీతద్దనాశంబు నెవ్వరియాజ్ఞానుసారంబుగ తరించితివో ముందునాకెఱింగింపుము? అట్లెఱుంగఁజేయనిష్ఠము గల్గ దేని భోగవతీపురంబునకరుగుతెన్ను నడుగక వచ్చినతోవను సత్వరముగ జనుము. లేదేని భీషణసంగ్రామ రంగంబున మత్స్యనిశిత బాణంబులకు నీదేహంబు నశనంబుఁగావించెద.

చం. నలువకున్న న శూలికయినన్ యమరేందుగైనకై నఁ జెల్లడి

కలువఁదరింప నేను నొడికంబున నాజ్ఞయొసంగ కున్నచో

ఖలుఁడ! మదీయయాజ్ఞాగొనకన్ వడిచాటితివెప్పరీవాకో
తెలుపుము తెల్పకుండనను ద్రొంచెదనీదగు పాణికోకులన్.

వాను—ఓయీ! బాలకా! చేనరుదెంచిన కార్యంబు నెఱవేర్చు
కొనకుండ నెట్లు వెనుదిరిగి పోవువాఁడ! నీవు నీస్వామియాజ్ఞానుసారం
బుగ యీ ఖడ్గవాళంబును గాపాడుకొనుచుండుము. శత్రుదుర్భేద్యం
బులగు మదీయవాలభృహారంబులకు నీకరీరంబు నడ్డుపెట్టకుము.

మత్స్య—ఓహా! నేనునిన్నడ్డగింపరాఁగూడదు కాఁబోలును?
అడ్డగించిన వాపాణింబులు నిలువవుగాఁబోలు! ఓరీ! తిరుచరా!

ఉ. కారణమేమిసేవలకు కంజజమున్ వడిచాటిరాఁగ నా

కారణమేమొతెల్పియటు కాలఁగదల్చుము లేకయున్న నో

భీరుఁడ! పారద్రోలెదను భీషణకార్యక బాణవంక్తిచే

కూరుఁడు బాలకుండనుచు చోద్యముసేమిదివంద వానరా.

వాను—(తనలో) అక్కటా! సకలరాక్షసవిరాముండగు శ్రీరా
మునకు గారాబుబంటనై దైత్యదానవాసికంబుల భీకరసంగ్రామ రం
గంబుల నిహతులఁగావించి కీర్తికాంతాపరిచర్యలచే సంతృప్తిమొందునే
నీనినువుతోడ నెట్లు సంగ్రామము నలువఁగలను? అసమానవరాక్రమ
శాలినగు వాకిట్టి కార్యంబీనిమంగు విషయమున సిగ్గులచేటాకాదా? నేని
వృషదేవిసేయిదును? బాలుఁడా! సామముచే చక్కఁబఱునట్లు కనుపిం
వఁడు. పిట్టకొంచెమైనను కూలేఘనమనూనారోత్యక్తిని సార్థక వలచుచు
న్నాఁడు. కావున యిండుక కఠినత్వముఁజూపించెద. కొండండి కొనఁడు
లంచు పొట్టేలుచందంబున నన్నుడికొనఁదలంచు చున్నాఁడు. వెఱపించి
నప్పటికిని వినకయున్న నావృతాపమినుమంతి కనఁబరచి యరిగెదఁ
గాక! (వృకాశముగా) ఓరీ! బాలకా! శత్రుదానవగర్భనిర్భేదకంబు
లగు నావాక్యంబులు నిన్నుఁబెదరింపఁ జాలవుగా! నావృతాపమెఱుంగ
గవు గాఁబోలు. చెప్పెదమినుము.

ఉ. దుష్టులవారిమిత్రముల తోకనుజుట్టియు నేలఁగొట్టి ఓ
కప్పుడ కీర్తిగాంచిధరఁ గాగ్రెడు నన్నిటుదాక నెంచుటలో
కప్పుడ నావ్రతాపవళి ఖాసలకీలలోన మృగ్గఁగా
స్పష్టమటంచునెంచుకొను మామనమందున చిన్ని బాలకా.

మిత్రు—ఓహో! నీవుదుష్టుల నెందరినో దునుమాడి కీర్తిగాం
చితివేమి? నీతోడపోరఁదలంచుట ప్రాణంబులు పోగొట్టుకొనుటయని
తలంచుకొన వలెనేమి? ఓరోరీ! స్వప్రతాపవర్ణ నానక్తచిత్రా! దుష్టా!

ఉ. పేదరికంబెమాటలకు పెల్లుగవాగిన నిన్ను బట్టి కూగ్రా
రా! దునుమాడువాడ రణరంగమునందున వంచభూతములో
సాదరబుద్ధినిన్ను మనసారగ సాకగవచ్చుగాక ఓ
రీదురితాత్మ! పొమ్ము యిపుడీపునువచ్చిన రేపుచేరగక.

హను—(తనలో) ఈబాలుండు నేనెంతచెప్పినను వినక నోటికి
వచ్చుకొలందిని దుర్భాషలాడుచున్నాఁడు. కావుననుందరముఖారవిం
దుండగు యీబాలుండు నాకుదారినిచ్చు తెలంగున నాబలంబించుక
జూపెదను. బలంబినుమంత చూపుటెట్లు? శత్రువులపైకిజం కినుమంత
యైతేక మదమూతంగంబులమీఁదికిఁదూకు సింహాకిశోరంబు చందం
బుననుండు నాబలంబెట్లు తగ్గును? ఇట్లొనర్చెదగాక! ఆర్తలోకధక్ష కా!
రామా! దుష్టునిచేఁజిక్కిన నిన్ను యెట్లయినను తప్పించు బ్రయత్నించు
నన్నీ బాలుడడ్డగించె. కావున నాబలంబించుక చూపనూహించితిని.
నాచే యీబాలకుఁడు మృతినొందకుండ గాపాడవేడెదను. (ప్ర)కాశ
ముగా) ఓరీ! బాలకా!

కవిరాజ విరాజితము.

చెడియెడవంచును చెప్పిననీవిట చెట్టతనంబును వీడవుగా
బడబడవాగిన కల్కులెఘనమని భావమునందున నెంచకునూ

ఉడుగుముపోరిట లూరక నీటికి యూడగఁజేసెను నీయసుపుల్
వడివడిఁబొమ్మిక పాణములుందున పాణములుంచియు బాలకుఁడా.
అట్లునీవు నీదారిని తొలఁగిచనవేని,

కం, భీకరసంగ్రామంబున

ఓకుమతీ! నిన్ను దునిమి యోహనాయంచు

ఆకాశమందు తిరిగెను

నాకపురిశుండుమెచ్చ నరిగెద నేను.

మత్స్య—ఓరీ! వనచరా!

ఉత్సాహ! ఛీ! దురాత్మ యేలయిట్లు చెడ్డమాటలాడెదో

వాదమేలనీకునాకు పాళవంబుగల్గుచో

నీమత క్రిజాపి నన్ను నిర్దరాళిమెచ్చగా

బోదగుక జయించి కూళ! బోటు మాటలేటికి.

నీవు నాశక్తి నెఱుంగక యాలీలమాటలాడెగడంగితివి. నాశక్తినించుక
చెప్పెదను వినుము.

మ. అలనాకాధిపుడైన యబ్జభవుడే యైనం జగద్రక్షకుం

డలనారాయణుడైన నాతిపురసంహరుండ యైన వెఱక

కలకంజెంది ధనుస్సులగవిడచి నాకాల్లంబడంజేతు! నో

ఖలుఁడా! నీవననెంత యాలమున నాఖడ్గప్రహరారికి.

హను—(తనలో) ఈబాలుండు నేనెంతజెప్పినను వినక యిం

కను తాఁబట్టినకుం దేటికి మూడేకాళ్లనియు, బలవంతుడననియు,

మూర్ఖపుటట్టును బట్టియున్నాడు. ఇంచుకమద్భుతాబలంబు చవిజూపిన

గాని నన్ను బోసీయెడు. రణంబొనర్చి లోబరచుకొని పిదపనేగడఁగాక!

(వ్ర)కాశముగా) ఓయీ! మూర్ఖహృదయా! నీవుబాలకుఁడనగుటచే,

తే. గీ. చెప్పితినియింతవట్టును చెప్పఁదగిన

నాక్యముల నెన్నియో గాని బాలకుండ

దాసనినుమంత్ర లాభంబు కానఁబడను

రమ్ము రణరింగమునకు పోరాడనీవు.

మత్స్య—ఓయీ! వృద్ధవానరమా! రణంబుసేయుటకే నిశ్చయించుకొంటివా? నీకుప్రాణంబులపై వాశలేదా? మదీయనిశితాశుగంబులు నీప్రాణనాయువులం గోలతమంతట తాము పొదినుండి వెడలుచున్నను యితవరకా యమ్ములనాపితిని? నీయోగంబిట్లుండ నాచేయన దేమి కలదు. సమరలంబున కరుగుదమునదు. (అని సానుమంతునితో నిష్క్రమించుచురల వ్రేవేసింది) బాలికా! నీకరాశ్రమము సర్వంబునువమ్మయ్యెవా?

హను—బాలికా! నాపరాశ్రమమునకేమిగాని.

మ, జనకుండెవ్వఁడునీకు? నిన్నుగనె నేసాధ్యలలామంబు? నిన్నును పోషించెడు యానృపాలుఁడెవరో న్యూనత్వముంబొందకీ వనమధ్యంబుననున్న కైరవముగాపాడంగ నూహించినావనఘా! యిట్టిభుజాపరాశ్రమముచే యయ్యారెవరిలి యుగా.

మత్స్య— ఓయీ! వానరా!

చం, రణమొనరింపవచ్చి నుకరంబుగ శూరతపీటఁబుచ్చి యోవనచర! తల్లిదండ్రులను వారక క్షేమమటంచుఁగోరఁగాఁ జనునె! రణంబుసేయుటకు సత్వమునీకు చెలంగియున్నచో ననుఁబారిగొమ్ము! సత్వము గనంబడదేని తొలంగి పొమ్మికగా.

హను—ఓయీ! బాలికా! కులగోత్రవిమర్శన మొనర్చి యెట్టి వారినైనను రణంబున డీకొనుట యుత్తమంబని బుధులువక్కాణించెదరు. అదియునురాక! అహితులకు కులగోత్రంబులెఱింగించిన పద్మముండునా? నీశూరత్వంబునకు లోటుగల్గునా? కావున సంతయుంపక నాకెఱింగించుము.

మత్స్య—శత్రుత్వమునుండి మిత్రత్వము నెఱుపనూహించి
సీపు నన్నడుగ చెప్పరాని దేమియుండును.

చం. వనచర! తెల్పువాడవను వాయునుతుండగు నాంజనేయుడే
జనకుడు తల్లిమత్స్యమది సంద్రమున నతలంబునుండునన్
గనికృపగాచువాడు రణకర్కశుడై చనుమాయరావణుం
డనియెడువాడు మత్స్యపతియందురు లోకములోన నన్ వ్రజల్.
శ్రీరామపదభక్తుడగు వనననుతుని కొమరుండనగుట శత్రువులత్పటి
మాత్రంగున నిర్దింపుచుండును.

హను—ఓయీ! బాలకా! పుట్టినవాటఁగోలెనాయునందనుఁడు
నిశ్చలుండై బ్రహ్మచర్యంబు ననుష్ఠింపుచున్నాడే? ఆతండ్రి దినంబున
సతినపెట్టించి పుత్రునిఁగాంచెను? అదియునుంగాక? జలచరంబులకును
తరుచరంబులకును సంయోగంబెట్లు కలుగును? గుచ్చిగుచ్చియడిగితి
నని యిట్టియనృతంబు లామహాత్మునివైఁబన్నిన నీశేమిలాభముగలు
గును. అనృతంబున సర్వస్వంబును వమ్ముగునను నార్యోక్తి వివవా! అట్టి
యెడ యిట్టియనృతంబులాడ నీకుభావ్యంబగునే? కాన నిశ్చయంబెఱిం
గింప వేడెదను.

మత్స్య—అయ్యా! కాలానుసరణంబున సత్యంబసత్యంబుగను
యసత్యంబు సత్యంబుగను పరిణమించుచుండును. దానికి నేనొచ్చెయ్యఁ
గలను.

తే. గీ. కొనలేయుండు జానకిఁగనుఁగొనఁగను

దక్షుడౌవాయునుతుఁ బంపెదక్షిణమున

కతఁడు వారిధిదాటెను సట్టివేళ

చెనుట సంద్రంబునన్ బడె తిమియుద్వింగ.

అట్లులా మీనంబు ఘర్మకణంబుః ద్రావిదనంతన గర్భంబు ధ రించె,
కాలక్రమంబుననాగర్భంబుపెరిగి సకాలంబున నే నుద్భవించి తీరంబున
కరుడెంచి దుర్మదులగు పౌలసుడిండిమూఁకల నుక్కడంచుచుండవసుం
ధ రాదేవి నన్ను సమీపించి జనసీజనకుల నామంబులెఱింగించి యీరా
జును సేవించుచున్న యిచ్చట సీజనకునిఁ గాంచఁగలవని నన్నునియ
మించిన నేనిట్లున్న వాఁడ. దైవోపహతులు సౌఖ్యాస్వాదన మొనర్పఁ
జాలరను వాక్యార్థంబు నాయెడలనిక్కువంబుగా ధారుణి దేవివాక్యంబు
రిత్రయయ్యె.

హను—అట్లయిన నోమత్స్యవల్లభా! చింతిల్లకుము, అనంత
రత్న భూషణ భూషితయుగు వసుంధ రాదేవి వాక్యంబు లేలరి త్రయగును?
అదాశరథిచే నేన జానకీ వృత్తాంతంబరయ వారాశిదాటితిని. నీవునాపు
త్రుండవని యెఱుంగకుండుటచే నుంతులగలిగె. అయిన నేమి. ఎఱుంగఁ
జేసిన దోహంబునకు చింతించకుము. గతజలసేతు బంధనము
కార్యాను సరణముగాదు.

మత్స్య—అయ్యా! నీవునాజనకుడవని చెప్పటకెంతయు సంత
సించితిని. మిమ్ములఁగాంచుటచే నాజన్మంబు ధన్యంబయ్యె. అయినను.

సీ. శ్రీరామునాజ్ఞను శిరమందునన్ దాల్చి

జానకినిగాంచఁ జనెడువేళ;

వారాశినిందాటు పట్టునలంకిణిన్

సంహరింపఁగఁబూను సమయమందు;

ప్రాకారములఁదాటి పట్టణంబు పర్యవేళ

మొనరింప నూహించి జనినయపుడు;

జనకజకౌటకునై మణిజాలఘట్టిత

ప్రాకారములఁ జొరఁబాటునపుడు;

తే. గీ. వేరుసమయంబులందున వేరువేరు

గతులఁజూపినయావముల్ గానఁబఱచి .

తనయుఁడనునైన నన్ను సంతసమునందు

ముంఁగవేడుచునున్నాఁడ పూర్ణదయను.

హను—కుమారా! ఇదేమిదీయరూపావళిందిలకింపుము. (అనే

కచిత్రీయావములను జూపును.)

మత్స్య—హే! సకలదుష్టనిశాచర సంతాన కాంతార దావా
నలా! అశ్రితజనా ఘలతాచ్ఛేదన శాతకుతార స్వరూపా! మారుతత
నూజా! నమస్తే నమస్తే.

ఉ. శ్రీరఘురామపాద సరసీరుహ భక్త! నుమిత్రీపాప! భ

క్తాళిక భీష్మసిద్ధి ఫలదాయక! దైత్యకులాటవాగ్ని యో

వీరవరేణ్య! నీదుఘనభీకరయావముఁ గాంచ పాణిముల్

మారుతమందుఁజేరె! నీక మాగుతనందన! యాపుడింపుమా.

హను—కుమారా! ఇప్పటికైనను నీసంకయంబు తొలంగెనా?

మత్స్య—జనకా!

తే. గీ. హరములొసీకు ములత్రాడొ తారలెల్ల

కర్మరతనాల చౌకట్లా కన్నులొక్కొ

దివకరనిశావతులుసీకు దేవదేవ?

తెలియఁబల్కుదు వినియెద తెల్లముగను.

హను—కుమారా! ఆకొసలేయునియను కంపామతి నాయందు

పూర్ణీభవించిన యీతారాసమూహము ములత్రాడనుఁగఁజాలదు.

మత్స్య—జనకా!

చం. జనకుఁడవందు నిన్నెఱుఁగఁజాలక సల్పినతప్పునైచి మ

న్ననమెఱిఁజూచికావడగు నన్ను వదంబులుపట్టి వేఁడెదన్.

ఇనుతమిల్మా! రవికులేంద్ర! వదాంబుజ మత్తభృంగ! పా
వనగుణనాంద్ర! దైత్యకులపద్మవసీ గజ! మారుతాత్మజా.

ఉ. బాబుడ జ్ఞానహీనుడను భావ్యమభావ్యమెఱుంగ లేక నీ
లిలనుసంగరంబునకు రేచినయించుక కోవగించకే
బాబుడనైననాకిట కృపామతిగెల్పినగూర్చి పట్టినన్
గాలితనూజ! యిట్టిడని నావశమేపొగడన్ రవంతయేన్.

హను—(లేవదీసి) కుమారా! ఇందునిన్ను కుదించవలసిన
దేమియున్నది. స్వామికార్యంబునందు భక్తికనుబటచితివి. అందుకొంతై
కాదే! నే నీయంబుజనాళంబును జొరబడివచ్చుట.

తే. గీ. రావణునివంపునను మయిరావణుండు
రామలక్ష్మణులందెచ్చి దీమసమున
నానిదునుమాడి వారిగాపాడుదునని
వచ్చినాడను నేపులే! వైశముగను.

ఇట్లరుదెంచి,

క. తనయునినిన్నును గాంచితి
మనమునకానందమాయె మత్పూర్వఫలం
బునుబండైనను విను
మనకులజలగాంచకునికియెడ చెలంగదునూ.

కాన పిమ్మటనరుదెంచి నీతోడసలభాషించెదను. దుష్టుండగు మైరావ
ణుడు వారల నెచ్చోటనిడెనో నీవెఱుంగుదువేని నాకెఱిగించి యాస్థ
లంబు నేజేరంగల మార్గంబు తెలుపుము.

మత్స్య—జనకా! ఆతనిసామ్మ తినుచుండియు యాతనిగుట్టు
బట్టబయలు సేయుట నాకుభావ్యంబుగాదు. అయినను లోకరక్షణవరా
యణులగు వారికి దోహదంబూహించిన వానిగుట్టెఱిగించుటవాకంతి

తప్పుకాదు. అందుమీఁద కన్నతండ్రి కెఱింగించుటవలన నాకినుమంత
యేనియు సావంబురాఁజాలదు. ఇప్పుడింటికి నేగుదమురండు, పిమ్మట
మీకు సర్వంబును విశదపఱచెద.

హను—సరే! అట్లేచేయుదము (నిష్క్రమింతురు.)

తృతీయరంగము.

ఉద్యానవనము.

(హనుమంతుఁడు వ్ర)వేళించుచున్నాఁడు.)

హను—(వ్ర)వేళించి) ఇదేకాఁబోలును నాకెఱింగించినకాసార
రాజంబు. బరీ! ఏమి యాయుద్యానరామణీయకము.

సీ. జలదమా! మాతోడ సాటిరాఁజాలవు

పలుమెఱుంగులతోడ సరిసంత

మందాకినీనది! మాసాటియగుదువె

కమలములే నీవెన్ని గలిగియున్న

గగనమా! మాసాటిగాలేవు నీవెన్ని

తారలమేనివైఁ దాల్చియున్న

సత్పథమా! నీవుసాటివత్తువె మాకు

సురలుగొప్పగనిన్ను జూచినంత

తే. గీ. అనుచుపేళనసత్పథు నట్లుగాఁగ

కనగ నలును కమలములే ఘనమనవాస

నలుకడుఁ జిల్కుఁపువ్వులుఁ గలిగినడల

హాయిమెడఁగూర్చె నుండరోద్యానవనము.

నుఱియును యీ కాసారరాజము.

తే. గీ. మార్గమునఁబోవు వారినిమత్తుసార
జలములందున జలకంబు సలుపుడనుచు
తృప్తదీర్చుకొనుండంచుఁ దెలుపుభంగి
యలలుతీరమును దాకు నలఘుశక్తి.

నాకుమారుడు మార్గమెఱింగించునపుడు ఘోరరజనీచర పాలితంబగు నివ్వరద్వారంబున నొక్కతా)నుఁ గలదనియు, అదివగతురవదంబులు పోకిన తుత్తునియలగునుఁగాన వదిలంబుగాఁ బోవలయుననియు యెఱింగించి పీడవరాక్షసజనంబులెల్లరు సలిలంబులకీ సరన్నున కరుదెంతురనియు యం దేకాంతవక్త్రంబునుండి దినకరకులజల నామంబులుబయలువడు నో, యాకాంతవలన పురంబుఁబ్ర)వేశించుట నుఖంబగుననియు నెఱింగించె. ఇంకనాకాంత యెప్పటికరుదెంచునో, యరుదెంచి మదీయశ్ర)వణానందంబుగ వల్కునో, కర్ణకతోరంబుగ వల్కునో, నాకేమియుతోచకున్నది. (అలకించి) అదిగో! ఎచ్చటనో శ్రీరామనామము విసవచ్చుచున్నది. ఆసాధ్యలలామం బరుదెంచుచుండెనేమో! గ)హించెదఁగాక!

దుర్దండి—(వ్ర)వేశించి) ఓపాడుదైవమా! రఘుకులరత్నాకర చంద్రుల దుష్టుండగు మైరావణునిచే జంపింపనంచెదవే! ఆపాడుదశ కంధరుని సత్వంబు సర్వంబును ఖర్వముగా నెనర్చిన, మేటివీరులకా! కటకటా! యిట్టిపాలు! ఓదీనజనమందారులారా! ఓసూర్యచంద్రాదులారా! ఓనాకలోకనివాసులారా! సత్యసంధులై యినకులవార్ధిచంద్రులై యలరారు రాజన్యవరుల కిట్టికష్టములుకలుగ మీరూరకుందురేల? ఊరకుండకేమి సేయుదురు? దుష్టునకు దూరంబున నుండఁదగు నన్నవాక్యము మీరు రిత్తపుత్తురా! ఛీ! అనువమానబలవరాశ్ర)మ సంపన్నుడగు యాయహర్పతితనూజంబును యెల్లవేళల రఘువతి పాదవద్మ భజనానంద హృదయుండగు వాయుసూనుండును, దానవ మర్దకర్మంబు లెఱింగిన విభీషణుండును దైత్యదానవాసీకంబుల రణరం

గంబున భంగంబునెందించుటలు తక్కుంగలకపినమూహంబులును,
జగద్రక్షకులఁ గాచాడ సాహసించఁజాలని యెవ్వడు దిక్కులేక చచ్చి
వడియున్న వీరేమిచేయఁగలరు? ఓదేవాదిదేవులారా! గతిలేక కారా
గృహంబునఁ జిక్కి చావనైయున్న మముబొంట్లకు యిట్టిగతి చెల్లుం
గాని శత్రుమర్మవిభేదనులగు రామలక్ష్మణులకా యిట్టిపాటు! అయ్యో!
ఈకూరకర్మమెవ్వరితోడఁ జెప్పదును. ఈదుష్టుని దుష్టచేష్టల కెవ్వ
రడ్డువడుదురు హా! దీనబంధు! ఆర్తలోకరక్షణ పరాయణ! రాఘవా!
(విలపించుచుండును.)

హను—(తరలో) ఈమెయెకాఁబోలు నాకొమరుండు నాకెఱిం
గించిన పనితాలలామ! ఆహా! కోసలాధీశుల కావేళించిన యీకష్టం
బులకెల్లు తల్లడించుచున్నది? ఈకాంత దానవకులంబునకెల్ల నాయక
రత్నంబునఁ దగదే? సమీపించి వలుకరించెదఁగాక! (సమీపించి) పని
తామణి!

ఉ. ఎవ్వతెవీపు? నీకుయెవఁడిట్టుల కష్టచయంబుఁగూర్చె! నీ
వెవ్వనికోసమీ కొలనికేడ్డరఁజేరియు శోకమందెదో!
చివ్వనఁజెప్పనాకు ఘనశీల! త్వదీయమనోవ్యధాగ్ని నే
దవ్వలఁజిమ్మువాఁడ పనితామణి కూల్చెదనీదు శత్రులగా.

నీమనంబున నించుకైనను భయవడకయున్నస్థితి నెఱింగింపుము. అవప
రమగునేని యీపురంబు నీచేతనయేలించెద.

దుర్దం—అన్నా! నీవెవ్వరపు! సుధారసధారలం జిల్కునీవా
క్యంబులు విన్నంతనే మదీయ మానసంబానంద పారావారంబునఁజేలి
యాడుచున్నది. నీవీయెడ కరుదేరఁ గారణమేమి?

హను—సోదరి! వినుము. నేనుదశరథరాజనందనుకూర్చిబంటును,
వాయుసుతుండను. దుష్టుడగు రావణునిచే వ్రోధితుడై మైరావ

అందు రామునివధింప దొంగతనమున కపులమోసపుచ్చి కొనివచ్చెను. వాని సపుత్రమిత్ర బాంధవంబుగఁ దునుమాడి యారాజకులాలంకారునిఁ గొనిపోవ నేనరుదెంచితిని. కావున నీమనంబున చింతింపక నీకిట్టి గతి వట్టుటకు కారణము వాఁతెఱింగింపుము.

దుర్దం—భక్తజనసులభా! నిన్నుఁగనుఁగొనినయపుడే నామనం బానంద మగ్నమయ్యెను. నావృత్తాంతంబెఱింగించెద. ఆలకింపుఁడు. ఈలంకాపురంబేలు మైరావణునకు తోడబుట్టువునై కాలదండూడను రాక్షసవీరుగకుఁబట్టి నై దుర్దండివామంబున మెలంగుచుండి యనేక కాలంబు పుత్రులులేక వీడప దైవానుగ్రహంబున నొక్కకుమారుని నీలమేఘకారుని నీలమేఘనామునిఁ గాంచితిని.

హను—నుతోదయం బెల్లవారలకును మనోహదకరంబుగదా? తరువాత!

దుర్దం—అట్టులాపుట్టినబిడ్డను ప్రాణపదంబుగఁ గాపాడుచుండ నొక్కదినమున అశరీరవాణి నాసోదరుఁడొచ్చి “ఓయీ! మైరావణా! నీసోదరికి జన్మించిన బాలకుఁడు నీతనూజనుపరిణయమై యీపాతాళ లంక నేలఁగలం”డని యెఱింగింప యీపాపాత్ముండు మనంబున వట్ట రాని కోధంబూని నానుతుని కంఠము పీనుకవచ్చెను.

హను—ఓరా! దురాత్ముడొతకు సాహసించెను. తరువాతఁ దరువాత.

దుర్దం—అట్లురదెంచు నాసోదరునకు నేనును నావతియు నదు వడి పాదంబులుఁబట్టివేడ యెట్టకేలకు వాతనూజునిజంపక యుత్పతికి వెడలిపోయి క్రమంబున పూర్ణమాచంద్రుని సోయగంబు డీలువడఁ జేయఁజాలు లీలయావనవిభవుఁడగుట మాపోవక మరణతుల్యంబగు కారాగృహంబున నునిచి పుత్రునికై తల్లడిల్లు మమ్ముల నాచెంతనై వను నిలువనియక నామనోవాదుని నిష్కారంబు స్వర్గలోకనిజానునిఁగా

నెనరించి నన్నీ విధిశృంఖలపాశబద్ధంజేసివాడు. మఱియు నన్నుబంటును బానిసయుఁగాని విధంబున తనయింట నన్ని పనులకు నీడ్చుచుండును.

హను—ఆహా! దైవముమంచివారలకేగవా కష్టంబులుఁగూర్చుచుండును. సోదరీ! తరువాత?

దుర్దం—నేను నన్నుఁబిలిచి రావణరాజు రామలక్ష్మణులందెచ్చితి. వారిని భద్రకాళికః బలిచేయవలయు. నీవునత్వరంబునజలంబులఁగొని రమ్మని నన్నంపె. నేనునుజలకలశంబునూని జలంబులకై యేరు దెంచి విలపించుచుండ మీదర్శనంబొడగూడె. నాజన్మంబు సార్థకంబయ్యె.

హను—తే. గీ. పోలతి! యికమీఁద చింతనుఁబొందఱోకు
నీదుసోదరుఁ డున్నాడి నీదునుతుని
నీలమేఘుని రాజుగాఁ నిలుపువాఁడ
గగనభామిని పల్కునిక్కంబుగాఁగ.

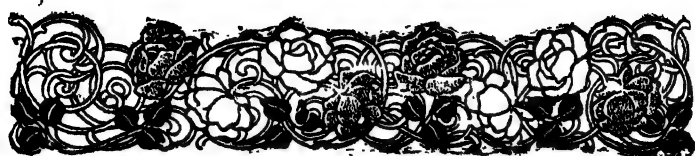
నన్నుశీఘ్రంబునఁ దోడ్కొనిపోయి మారాజచంద్రులఁ జూపుము.

దుర్దం—చిత్తము. పోవుదమురండు.

(అందఱు నిష్క్రమింతురు.)

ఇది తృతీయాంకము.

మారుతివిజయము.

చతుర్థాంకము.

ప్రథమరంగము. — సభాభవనము.

మీరావణుడు, భైరవుడు, దుష్పథుడు ప్రవేశించుచున్నారు.

మీరా — సేన కా! తరువారేదరువార?

దుష్ప — దేవా? అవధరింపుడు. అట్లాననచరభుజాబలంబున
కుజిక్కి మనసైన్యంబులుక్కుదక్కి పిక్కబలంబు జూపుచుండ, సే
నానాయకుడగు మేఘవల్లభుడు ప్రళయకాలంబున భూనభోతరా
శంబులు భస్మీకృతంబులు గావించు జెలరేగుదావానలంబు నార్ప
భీషణంబుగఁ బయలుదేరు నామేఘవాహనునిమాడ్కి, భీకరారణ్యం
బులను దహించుదవానలుని వింధబున నాతరుచరుం దలవడి ప్రళయ
కాలమేఘజ్వాలాసమానంబగు మనసేనంబురికొల్పుచు, అక్షీణ నిశిత
కాక్షేయక ప్రకాండప్రచండభుజాదండమండిత దండధరకింకరులను
ద్ండతనంగరంగంబునఁ డీబువడంజేసే చాటదోలు గిరిపుత్రికామనో
హరునిలీలగనువట్టి, యావలీముఖుడును నేత్రీయగ్గుంబునుండి వెడ
లు యగ్నికణసందోహంబులు భారుణీలంబు పెల్లుగనిండ జలదంబు
లుజలంబులగురియురీతిరొల్పుచు హిరణ్యకశిపునిసంగరంబున భంగంబు
నొందించు నాచక్రీధరునిమాడ్కి మన మేఘవల్లభునిదాకి బోరి మృ
గంబునుద్రొంచు మృగరాజుచందంబున దళవాయిని ధరాతలంబున
కరాఘాతంబునఁ గూలనేసె.

మైరా—హా! మేఘవల్లభా!

మో! ఘనసంగ్రామమునందు దేవతల వేగ బాటగాఁ జేసి పేరును ప్రఖ్యాతినిగన్న నీ పెయిటులఁ కూర్చిరాస్త్రీహతంబులఁ జనఘా! జీవముకొరతఁ విడిచినఁ హా! యింక నెవ్వారు నఁ గని సంకోచముగాంచు మంచనదరో నావైరులందుఁచుచుకొ.

సేవకా! తరువాతఁదరువాత?

దుష్ప—అట్లుపిమ్మటనోదేవా! నురాసురయక్షగరుడగంధర్వకిన్నరకింపురుషాది విభలభేదరుల భీకరసంగ్రామంబున నిజబలబరాక్రిమంబున జయించి విజయంబుఁగైకొనిన మనమురుందునమ్మధుమధను ధక్కరించు నిర్వక్తృక రాక్రిమంబునఁ రణరంగంబున కురికి నేత్రద్వయంబులఁ ప్రళయ కాలదావానలుండు తొండవంబుఁ సలుప నాశాఖామృగంబునుఁ దలఁపడి, ఓరీ! తరుసంచరా! పసిలంబున వృక్షాలంకారంబులగు ఫలంబులు మెసవినకండకొవ్వన కన్నుఁమిన్నుఁగానక స్వబలవరబల తారతమ్యంబులెఱుంగక రసాతలంబు తలారుఁ జొరబడినదియెకాక, నిశాచరకులరత్నంబులం దలఁపడి కృతాంతనిశాంతంబున కనుఘ్రుచున్నాడవా? బలే? నినులోలుసాహసికుండు వేరొకరుండుండఁబోఁడని వదిలినపరంబుగ జూనింగొనియాడి కయ్యంబునకు మొగసి కరంబుననున్న కరవాలం బాకూరతరుచరునిపై వైవ నాతరుచరుండు పగతురహృదయంబులు బద్ధిలగునట్లు సింహనాదంబుగావించి, యానిశితకాక్షయకంబును కరంబునఁగీలించి భగ్నంబుగావించె. అట్లు లాతరుచరుండు కరవాలంబుభగ్నంబుగావించ మనమురుండు కొధించి నుమడించి, దండతాడితభుజంగంబుపగిది, మట్టమధ్యాహ్నంబుననిజకర తిష్టప్రభలచే వెలుంగు సహస్రకిరణనిమాడ్కి మండిపడి వేరొక్క ఖడ్గంబు నాకొరివైచినర నాగోలాంగూల మాకరవాలంబు కరంబునగీలించి ప్రళయకాలంబున చతుర్దశ భువనంబులును తనయంచువసిం

వఃజేయు సముద్రునిభంగి మనస్సైనికనికాయంబులం దలవడి. పదంబు లఁదన్నుచు కరంబులఁగొట్టుచు, రథంబుల హయసహితంబుగఁ గూల్చుచు, రథచోదకులందునుముడు. సిదంబులద్రుంచుచు, మురునియ రదంబునమీపించి చోదక సహితంబుగ రథాశ్వములనుఁగూల్చి, ఓరో రీ! దుష్టదై తేయకులసంభవా? స్వబలవరబలతారతమ్యంబు లెఱుంగ వేమియని పరిహసించి నీవెందుఁజొయెదవు? నిలు. నిలు. నీమిత్రులు నీ కొఱకు యమసదనంబున నెదురుచూచుచున్నారు. వారినోదార్పణ మ్మో తన హస్తంబుననున్న కరవాలంబున దళవాయియగు యురుని శి రంబు మారుతావాతిరాలు వారికేళఫలంబు లీలభూతలంబునఁ బడనేసె.

మైరా—హా! శత్రులోకతిమిర ప్రిచండభాస్కరా! మురా!

తే!గీ! స్నేహితులు బాడుకొరిచే నాహవమునఁ

గూలివారని మదిలోనఁ గుండబోకుఁ

డోదనుజ వాధయంచు నన్నాదరించు

నీవుకొరికివిడిచిన జీవములను,

అమాత్యా! భేరవా!

ఉ! సంగరరంగమందు మదకాల్పవసేనలనుక్కడంచు నేక

భంగముకొరిచిచేబడినవారకావినక శతకంఠముఖ్యులు

ప్పొంగుచునవ్వరే! యకట! పోటుదనూబిక ఛాత్రినున్నయా

యంగనలేని సాధగతి! హా యిక నేమియొనర్తు! భేరవా.

శతముఖాదిరాక్షసవీరులు సప్రవయ్యెట్లున్నను సంగ్రామరంగంబునబల వరాక్రమంబున దేవకొరిచి గీటడంచి యఘోదనిఖిలభేచరులను నుని శిరసాయకంబుల నెఱ్ఱించి పిక్కబలంబు చూపుకట్టనర్చిన మురుం దుజీవంబులఁ జాయయింక నేనెట్లు పగతురనిగతప్రాణులఁగా నెవరిం గజాలుదును. భేరవా! నేనెందులకుఁ జింతింపనుగాని.

తే॥ గీ॥ ఎట్టివేళను భాతిప్రైఁబుట్టినారో

విజయమనుమాట యెరుగరీ విధునివంక

మందుబుట్టినవారలోమంత్రివర్య!

గాకయుండిన విజయంబు గలుగకున్నె.

భైర—రాజా! చింతించినఫలమేమి? గతజలసేతుబంధనము భూపాలురకు నీచంబుగదా! సేవకా! అటుపిమ్మట సంగతి విన్నవించుము.

మైరా—సేవకా! అటుపిమ్మట?

దుష్టు—అటుపిమ్మట నోదేవా! దండరాడితభుజంగంబుభాతి, యేటుదిన్న కొదమసింగంబుకరణి నైన్యాధ్యక్షుడగు ఖరుండు ప్రళయ కాల యుద్ధమామారుతంబుకైవడి నాప్లవంగపుంగవుని నమిపించి నునిశితసాయకంబులు పుంఖానుపుంఖంబులుగ నమ్మర్కటాధమునురంబునఁగ్రుచ్చి, ఓరీ! అహీవారంభవిక్రమా! మర్కటాధమా! రోమక, మేఘవల్లభ, మురాదులగు నస్మదీయసేనానాయకులకడన భూమివశేష విక్రమపరాక్రమాతిశయంబున కాలునిపురంబున కంపితినని గర్వింపకుమని మఱియువడు నేనునారసంబుల నావలీముఖంబునురంబుననాటి నీరసంవడఁజేసె. అంతనాశాసనపాతంబునకు తాళజాలక పురంబునఁ గలప్రజలుడెందంబుల యందమందానందంబుపొంద నాతరుచరుడతరువునరకిన వృక్షంబుభాతినీలాతలంబునఁ గూలె.

మైరా—బరే! స్వామికార్యనిర్వహణాయత్తదిత్రా! ఖరా!

తే॥ గీ॥ స్నేహితులఁజంపినాడని చిత్తమందు

రవులు కోధానలంబు దూరంబుసేయ

హీను నామర్కటుని యిట్టేనీ నికాత

సాయకంబులధరఁగూల్చి జయముఁగొనితె!

సేవకా! అటుపిమ్మట?

దుష్ప—దేవా! అంతలో నేమైనది? అట్లాతరుచుకుండు ధారుణీ
 తలంబునఁబడియుండ నునపై న్యసముదాయంబులు సత్వరంబున నావన
 చరుని రజ్జువులచేబంధించి దేవరసన్నిధానమునకుఁ జోడ్చినిరాదలం
 పె. అంతలో నామర్కటుండు తెప్పరిల్లి తపచుట్టునుఁ గ్రమ్మియున్న
 దావనసైన్యంబుల నిధనంబునొందించి సైన్యాధ్యక్షుడగు ఖరునిఁదలఁ
 పడి; ఓరీ! విధుకులకళంకా! నానవా! అనేకసహస్రదానవసైన్యంబు
 లసంగరరంగంబున ఢీకొనికృతాంశనిశాంతంబున కతిధులుగనొనర్చి
 యలసియున్న నన్ను పోరంబొరిగొని జయంబు వహింపదచ్చితివా?
 ఔరా! ఎంతసాహసంబున నరుడెంచితివి. రారమ్మనిహుమ్మని యర
 దంబుపైకుఱికి ఖరునికరంబుకరంబునఁగీలించి ద్వంద్వయుద్ధమునఁగీడల
 పడి సైనికులు నివ్వెరపాటునఁ జూచుచుండ, వేల్పలానందంబునఁ
 గాంచుచుండ, అనేకచిత్రరణ కౌశలంబులఁ జూపుచు, నిరువురును పో
 రాడఁ జోరాడ మన ఖరునిబలంబునీరసంపడె. వనచరుబలంబు ఘనం
 బునొందె. అట్లగుటయెతడవుగయావానరుండు ఖరునివత్సస్థలంబున
 నెక్కగుద్దగుద్ది యురాదులకుతోడుఁబొమ్మనిసీనిని గూడ జముని
 గీమునకంపె.

మైరా—హా! దైత్యకులవ్రచిండ్లికొన్నారా! ఖరా!

తే! ౧। అలమునకత్తుఁగూల్చుగఁ జాలుదనుచు
 సంతసించితి నెంతయో స్వాంతమందు
 తుదకు నన్నిట్లు దుఃఖాబ్ధిదోతువంచు
 దలకులేదెప్పు నేను వృందంతరమున.

హా! ఖరా! నీవునన్నుఁ జాసిపోయితివా! (మంత్రితో) మంత్రీ! శైరవా!

ఉ! ఎప్పుడునాకుఁబాసటయి యెన్ననరాతల సంగరగబులో

తప్పకకూలఁద్రోయుబలదర్పలు మేఘుఁడు నాముయొడు, వా

మెప్పుల నెప్పుడుంగ నడి మేటిఖరుండును భండనంబునకా
మప్పలు గాగఁగూలిరిక కూడు ననేనికథాంత్రీ నుండుటలే.

భైర:—దేవా! ఊరడిల్లుఁదూరడిల్లుఁడు.

మైరా—మంత్రీ! భైరవా!

తే! ౧। అలమున నన్నదీయ భుజాగ్రరక్షి

తతనులై చెలువారుయోధతతులకట!

పాడుకాఘామృగంబుచే భండనమున

భూమిఁజడుచుండ యూరటఁ బొందుటెట్లు.

భైర—దేవా! సంగరరంగంబునందలి సమాచారమంతయు
యీచారునిచే విని పిదప కార్యకారియగు తెఱుగున వ్రవర్తింపవల
యుఁగాని యీయసమయనిర్వేదనమేల? కావున దేవరయూరడిల్లిసం
గతిసంతయు గ్రహించుట యుత్తమము. సేవకా? నీచెప్పఁడలంచినదం
తయు నొక్కవరివక్కాణింపుము.

దుష్ప—అమాత్యవర్యా! దేవరయానతివ్రకారం తెఱింగించె
దఁగాక! దాడేంద్రా! అటుపిమ్మట సైన్యంబులకుఁగల్గు భంగపాటు
నవలోకించి వంచముఖుడు మణ్ముఖుండోయనయావలీముఖంబునుండల
వడి నునిశితసాయకంబుల నొప్పించి మట్టమథ్యాన్నామూర్తాండునిచం
దంబున రణరంగంబుననిలిచి యనేకకర్ణకఠోరవాక్యంబుల నొప్పింప
తగుచరుండు వంచముఖు నవలోకించి; ఓరీ! వంచముఖా! నీమంతుల
గు ముర, ఖగ! మేఘవల్లభులపాటెఱింగియు నావైకయ్యంబునకేలకా
ల్పివ్వెదవు, నీకు జీవనంబులపై వాసలేదా? అనియుల్లసంబు వల్కు
ల మనంబునెవ్వఁబట్టి తనహస్తంబుననున్న ఖడ్గంబువిసరివైచె; అట్లు
భీకరంబుగవచ్చుకత్త్రంబు మధ్యమార్గంబుననే తునిమి, ఓరీ! వనచరా
ధమా! బలహీనులగు ఖరాదులఁగూల్చుట వ్రజ్ఞకాదు. నన్నుఁగూ

ల్పము. నీ తెలివి తెలులు బయలుపడునన ఆనానరుడు కోధంబున కాననంబులదహించు శాలాగ్ని చందంబున మడకరింద్రసమాజముపై దుముకు వంచాన్యకీకోరంబుచందంబున మండివడి; వంచముఖునిపై దుమికి, వండ్లజీరియు, వాలంబునఁగొట్టియు నఖంబులరక్తియు కరంబులఁబాదియు, పాదంబులఁదన్నియు ననేకవిధంబుల నెప్పించ వంచముఖుండును వైరిమార్గానుభవణంబుననే మెలంగె. అట్లు కొంతతడవు పోరంపోర వాతరుచరుడు చూడువారలు చిత్తరువు ప్రతిమలల్లచూచుచుండ యద్భుతంబుగ వంచముఖు నాకసంబునకెత్తి పాదంబులఁ బట్టి గిరగిరంద్రీప్తి భూమికిఁబెట్టికొట్ట నాదెబ్బతోడ వంచముఖుండు వంచత్వంబు—

మైరా— (దుఃఖముతో) హా! వంచముఖాదియోధులారా! హా! ప్రజల శాత్రువదుర్నిరీక్షణులారా! హా! రాక్షసకుల యమః పారావారరాకాన్తుధాకరులారా! నాజీవసములారా! నన్నుఁబాసి పోయితిరా! ఇంక నేనెల్లుజీవింతును. నేనును మీతోడనే వచ్చెదను. నిలుండు, నిలుండు. (దుష్పథునితో) దుష్పథా! యుద్ధభూమికి వారితీయుము. (పోఁజొవును)

భైర— (మైరావణుని పట్టుకొని) మహారాజా! మీరెచ్చటి కేగదరు! కాలంబుతీరుట వంచముఖాదియోధులు రణరంగంబున శరీరంబులఁబాసిరి. అట్టివారితో బోవఁదలంచుట వెట్టిగాదే? అదియునుం గాక! జిత్రుకవలసిక కాలము కడముట్టువరకు జీవినుఖంబుననో దుఃఖంబుననో కాలంబుఁ గడువవలయునేకాని జీవంబులుఁ బాయఁదలంచి ననుఁ బాయఁజాలఁడు. కావున నోమహారాజా! మీరాకాసలేయుల నా సమీరనందనునకు సమర్పించి

అ! నా! మిగిలియున్నవారి మేదిసి రలయుతో

పాలనంబుసలిపి ప్రజలుచున్న

వీరి మించగలుగు ధీరవర్ములుమీకు

సేవ సలుపరాక భూవరేణ్య,

మైరా—అమాత్యవర్యా! ఇంక నేనెవ్వరిని జూచుకొని యీ
రసాతలంబు పాలింతును.

సీ. యోధవర్ముడు మేఘుడున్న పాదందునూ

జముని కతిథిరకాచు చనినవాడు;

మురుడు బాహుబల గురుడుండెనందుమా

నురలోకమును జూడ నరిగె నతడు

ధీరుడు ఖరుడు సద్వీరు డున్నాడన్న

నురవేళ్ళల నుఖంబు మరిగెనతడు

పంచముఖుని శౌర్యమెంచనూ హింతుమా

దివ్యుల సాఖ్యంబు తెలియనరిగె;

తే. గీ. నింక నెవ్వరిజూచియో యాధరితి

ప్రాణములు నిల్పుదును నేను భైరవుండ;

కానవారల పజ్జకు నేను బోదు

నాకు యడ్డంబుఁజెప్పఁగా రాకుమింతి.

ఎన్నఁదో మృష్టాన్నంబుల నిడదరని పొట్టఁగాల్చుకొను నిర్భాగ్యుఁ
డెవ్వఁడు. అదియును గాక, పగవహించిరేని వికాచరూప తమ ప్రాణం
బులొండె పెరప్రాణంబులొండెపోవు వరకు నూరకుండరుగదా! అట్టి
యెడ నే నారామలక్ష్మణుల నావనచరున తెట్టియఁగలను. కాననోయ
మాత్యవర్యా!

తే. గీ. ధైర్యమున నావలీముఖు దర్పమడఁచ

నేను చనెదను; ప్రాణముల్ మేననున్న

మరల వచ్చెద; లేకున్న మానుకీయ

ప్రాజ్యరాజ్యంబు దుర్దండివట్టికిమ్ము.

పీడప నాయెడల నీవిప్పు దేవిధంబున భక్తి శ్రద్ధలుగలిగి మెలంగు
చున్నావో యావిధంబుననే నీలమేఘుని యెడల మెలంగుచుండుము.
సత్యవధంబు విడువక యాతడు రాజ్యనిర్వహణదక్షుం డగువరకు నీవ
యారాజ్యంబు పాలింపుచుండుము, ఇంక నీవేగుము. నేను రణరంగం
బున కరిగి శాత్రువుని నుక్కడంచెద.

భైర—దేవా! మీరరిగిన పిమ్మట నేనుండి ఫలమేమి? నేనును
మీమెనుమెంట రణరంగంబున కవతరించి స్వామి కనుచరుడన్న నుడి సా
ర్థక ఫలచుకొనెడఁగాక;

మైరా—అమాత్యవర్యా! ఆనీలమేఘుండు నేననియెంచి స్వామి
కనుచరుడన్న మాటసార్థక ఫలచుకొనుము, నాయానకడ్డు పల్కితివేని
పుణ్యలోకముల కుండప్పినవాడ వగుదువు, దుష్పథా! పొమ్ము.

భైర—దేవా! దేవరయాజ్ఞాబలమే నన్నుంపుచున్నది. (తనలో)
అహ! ఈరాశేంద్రుండెంత చెప్పినను వినక యాసమీరసందునునితోడ
యకారణకలహంబుఁదెచ్చుకొని భటామాత్యమిత్ర సంఘంబుల నెల్ల
చంపుకొనుచున్నాడు. ఏమిచేయుదును. దైవలిఖితంబనృథా యెట్లు
వర్తిల్లును. కాఁడలచిన కార్యంబున శివ్వరు కర్తలు? నేఁబోయెడఁగాక.

(నిష్క్రమించును.)

మైరా—ఓరోరీ ! నిజభుజాదండమండితవైరివీరా ! వాయు
నందనా!

చం. నిను రణరంగమందునను నిర్జరనాయకుఁగూడి దేవతల్

యనియొనఁగూలి నాడవొకొ హా! కవమాన కుమారరత్నమా!

యని కడుదుఃఖమంది తమ కగ్గలమై విలసిల్లు ప్రేమ చే
తను నిను, జేరునట్లుగను ధారుణిఁ గూర్చెద నో వలీముఖా!

అట్లుచేయనేని,

తే. గీ. వైరిభీకర దైత్యవంశంబునందు
జననమందంగ లే; దింకఁకున బలాధ్యుఁ
డైన కంటక పుత్రుండఁగాను; కాత
ఖడ్గమే బూనలేదు నాకరమునంను.

ఓరీ సేవకా! నామాటలుఁగా నూతునినో సర్వాయుధ సంపూర్ణంబగు
కాంచనరథం బలంకరింపుమనుము.

సేవ—చిత్తము (నిష్క్రమించును.)

మైరా—(ఇటునటు తిరుగుచు నాలోచించుచుండును.)

నూతు—(వ్రేలింది) జేవా! అరదంబు హఠాఁరంబుకడ దేవర
రాకకై వేచియున్నది.

మైరా—ఇదే నేనును వచ్చుచున్నాను, (కోపముతో) అరే
వానరకీటకమా! కాచుకొనుము.

(నిష్క్రమించుచున్నాడు.)

ద్వితీయరంగము:—కాలికాలయము ముందరి బయలు

(దుర్దండితో; హనుమంతుఁడు వ్రేలిందించుచున్నాడు.)

హను—సోదరీ! ఎంత చెప్పినను నీచింతమానవు కదా?

ఉ. అలములోన నాఖలుని నాకుటిలాత్మనిఁ గూలనేసి నీ

బాలకు నీలమేఘు గుణవంతునిరేనిగ నీరసాతలం

బేలగజేతు నేనిటుల నేటికి యింకను చింతఁ బొందెదో

చాలు; కమింపు; కన్నుఁగవ సత్యముఁబాయును సోదరీమణి.

దుర్దం—సమీరనందనా! వాకెంత కత్తుగూఠంబున మెలంగి నను పాతాళం శిశ్యుండు సోదరుడుగదా! అట్లుగుట నాతండు స నైన్యంబుగఁ జచ్చుచుండనాకు దుఃఖంబు గలుగకుండునా?

హను—సోదరీ! ఎవరి కర్మంబునకు యెవరు కర్తవ్య. నాచే నైన్యంబులన్నియు జీవంబులుఁ జాయుచున్నను చింతింపక మూర్ఖత్వం బున నన్ను సహరింప నుపాయం బూహించుచున్నాడుకదా! అట్టి మూర్ఖుని విషయమై చింతించెద వేల? చింతించి నీచేయఁగలదేమి?

దుర్దం—ఏమియును లేదు.

హను—ఇంక నీసోదరుని బలంబులెన్నియుండును?

దుర్దం—దేవా! చెప్పెద నాలకింపుడు. ఇప్పటి కాలనిఁ నైన్యం బులన్నియును నైన్యాధినాయకులతోడ జేవర భుజాదండంబున సంగ్రా మరంగంబున నిధనంబుమొందినట్లులే! ఇంక మిగిలిన వారొకకతసంఖ్యా కులుండులేమో!

హను—అట్లయిన సోదరీమణి! ఇంక నేల నాదవ్వనికాటుండు సంగరరంగంబున నన్ను డీకొన నాలసిగచుచున్నాడు? కటతోపాయం బులే వేనిపన్ని యారా కేందుల మృందింప నెంచుచుండునా?

దుర్దం—దేవా! నాసోదరుడట్లే యూహించుచుండుననినే దలంచెదను. ఏలయన, జేవరవృథావంబునకు చతుర్దశలోకంబుల నొక్కవరిక బళింతుంగల దళవాయిని దళసహింబుగ వసుంధరావల యంబునఁ గూలుటయే, (అటునిటుఁజూచి) దేవా! అజేమదీయ సోదరుం డు సర్వాయుధసంపూర్ణం బగుకాంచనరథంబునధిష్ఠితుఁడై జేవరతోడ కయ్యంబున కరుదెంచుచున్నాడు. జేవర యవృమ్మత్తులై వాని నెదిర్చి జయలక్ష్మినిఁ జేకొనుడు.

హను—కాంతా! చింతిల్లకుము. నాభుజాబలంబున నీసోదరుని యమభద్రవాళిముఖం జేసి జయలక్ష్మినిఁ జేకొనెద. ఏలనన,

మ. కుటిలాచారులు, దుష్టవర్తనులు, రక్షోపంకజల్ గావునన్
 వటుదర్పంబున జన్యరంగమున నబ్బాహుబలో పేసునిన్.
 వటునూయాబలుడైన దైత్యవిభునిన్ భామామణి! పోరునన్
 భటసంఘంబులతోడ గూల్చెదన్ నాబాహు బలప్రీధిచేన్.

దుర్దం—జేవా! అఖండు నాకన్న నూనిని కారాగృహంబున
 నిల్చి, నన్వినరాని దుర్భాషలఁ బల్కిక్రమవరాని కష్టంబులఁ గుఱువు
 చున్నాఁడు. ఎట్లయినను నన్నాత్మని బాటించి రక్షించి నాప్రాణముల
 నిల్పవేడు కొనుచున్నాను.

హను—సోదరీ! ఇంకను నీవు భయవర్జితవుగాలేదా? పృథ్వాక
 ర, నిశాకర, భూ, మ్యాకాళాదిభూతంబులు పాక్షులుగ.

మ. తరుచీరత్నమ! నీకుమారకుని పాతాళాధినాథుండుగా
 నురతెల్లం జయవెట్టనేలు నటులన్ శోభాయమాన పృథ్వా
 వరులై సర్వనిశాచరుల్ గొలుచుతేవన్ నిల్చువాడన్! యికన్
 సరసీజాక్షిరొ చింతనొండకుము నీస్వాంతంబునగదించుకేన్

(తెరలో)

మ. అని నానైవ్యముఁగూల్చి సంతటన నీవాహ్లాదముం బొందగాఁ
 జనునే కూర్చి! వనేచరాధముడ! నీచా! నిన్ను భూతంబులున్
 ఘనసంతోషముతోడ మెక్కఁగను సంగ్రామంబులో గూల్చినే
 ఘనకీర్తిన్ గొనవచ్చుచుంటి నిలుమీ! కాలాది దుర్వాసరా.

హను—సోదరీ!

ఉ. ఆలములోన నైసికుల నందఱఁ గూల్చితివంచు రోషమున్
 చాలగఁబూని వచ్చెడి నిశాచరుడల్లదె యేటువడ్డ కా
 ర్దులములీల నార్పుచును మామణవాక్యము లాడుకొంచుడు.
 హ్మాలముచేరువొటకనుఁగొనక న వ్వునిదుర్గించునూ. హచేన్.

కావున నీవు సత్వరంబున కాళికాలయంబు వ్రేవేళించి యివకులజాలఁ
బ్రాణవదంబుగఁ గాపాడుచుండుము. నేనును.

తే. గీ. ఆలమున నీడు శత్రువునవనిఁ గూల్చి
పిదప నీవులేకుని సింహాపీఠి నునిది
రామలక్ష్మణులనుఁ గొనిలేమ నేను
పోవువాఁడను లంకకు పోలువు మిగుల.

దుర్దం—దేవా ! మీరు రణంబున నవ్రేమత్తులై యావాగు
రిం జిక్కఁ జయంబుఁగఁనుడు. నుంతైనను మీ రేమిటిన వాని జ
యించుట దుర్ఘటము. నేను దేవర యాజ్ఞాప్రకారంబుదశరథరాజనూ
నలను కాపాడుచుండెద. దుష్టశిక్షణ శిష్టరక్షణ దీక్షావరతంత్రుఁడగు
నరపారిచందంబున యానిశాచరుమదం బడఁగించి నన్ను రక్షింపుఁడు.
నేనిదే పోవుచున్నదాన—(నిష్క్రమించును)

(అంతసూత సహితుండగు మైరావణుఁడు వ్రేవేళించుచున్నాఁడు.)

మైరా—(వ్రేవేళించుచు) ఓరోరీ! అఖర్వగర్వాయ త్తచిత్రా !
మూరుతిపుత్రా! “మ” అని వాసైన్యము” అనుపూర్వోక్త పద్యమును
చదివి, నూతా!

చ. అరదము పోవనిమ్ము ఖలునాదురితాత్ముని, మర్కటాధమున్
దురమునఁద్రొల్ల నేసి ఘనదోర్బలఁ డీతఁడటంచు శాత్రువుల్
కరములుమోడ్చి మొక్కినటు గగ్గన్న నసల్పెద సత్వరంపడన్
తురగచయంబువే వరువృత్తులుము వానరుగుండె ఝల్లనన్.
అట్లరదంబు సత్వరంబుగ నడువకుండిన యామానవులనుకొక్కి భుక్తిగ
మొనర్చుట యాలస్యంబగు (ఎదుటచూచి) “రే! మర్కటాధమా!
చం. దురముననాదు నైనికుల దోర్బలకొక్కిఁగూల్చి తించునో
తరుచర! సంతసించకుము, దానవనాయకుఁ గెల్వనానురా

నురులకునైనఁ జెల్లదు; త్రిశూలికినైనను చేతఁగాదు భీ

కరరణరంగమందునను ఖడ్గముచేతనుఁదాల్చి నిల్పినన్.

హను—ఓయీ ! భుజబలాటోపకత్తుభూధర సైన్యవిచ్ఛేద
నా! రసాతలాధినాథా! ఆలంబున వగతులువిగత ప్రాణులఁజేయఁగల
నని విష్టవీఁగక నాచెప్పుఁజోవునది సాపథానుఁడవైవినుము.

చం. దశరథరాజ నూనులను, ధర్మచరిత్రుల, సత్యమూర్తులన్
అసమకరాసనోగుల; నహర్పతితేజుల, పుణ్యమూర్తులన్
విశదహిమాంతు సత్కథుల, వీరవరేణ్యుల, కిర్తిసాంద్రులన్
విశదముగాఁగ నాకు నిడి వే యశమున్ ధరఁగాంచుదానవా!

మఱియు, నీవు,

తే. గీ. దుష్టులైనట్టి వారలతోవఁ జోక

సత్యపథఁగామివై యారసాతలంబు

వ్రళయకాలంబు దాఁచను పాలనంబు

సలుపుకొనవయ్య ప్పజలెల్ల బలసికొలువ.

ఇప్పుడు నీవునిర్బంధించిన శ్రీరాముండు చతుర్దశభువనరక్షణదీక్షాద
క్షుడగు శ్రీమన్నారాయణుడుగాని మానవమాత్రుండుగాడు. కావున
నీవాసుగుణసాంద్రుని తమ్మునితోఁగూడ నాకర్పించి

మ. మనుమార్గంబునుఁ జూచుకొమ్ముసమర వ్యాపారమున్వీడి యా

మనువంశంబుధి సోముపాదములు నీమంబొప్ప నీభావమం

దునఁజెల్లవ్వుడుఁ గొల్పుచుండు మపుడి దోఁకక్తి కీర్తింగనున్

దనుజా! నిక్కముఁ దెల్పినాడ వినుమా దాక్షిణ్యభావంబునన్

అట్లుచేయవేని నాచే సంగరంబున యగులయాభిముఖుండ వగుట
నిశ్చయము. కావున ప్రాణంబులపై నాశకలదేని-

తే. గీ. దశరథాధిపు పుత్రుల దైవసముల

దేవరక్షణ, బిరుదుల చనక రేంద్ర,

పంకజాల దెచ్చి వాకిచ్చి బ్రతుకుమీపు

ప్రభిలగుణసాంద్ర. మాయ రావణసరేంద్ర!

మైరా—బోరీ! అఖర్వ గర్వాంత చిత్ర! మదోన్మత్తా ! ఏ
మంటివి, దుష్టులదారిలోక సత్యపథగామివై రసాతలం బేలుకొనుమ
నియా! నేను దుష్టపథవర్తినియును నీవు సత్యపథవర్తినియునా! అదియు
నుంగాక నీవు పేర్కొన్నవారలు హిరణ్యాక్షుడి దితిజలేకదా! తక్కి
నవారలు పుణ్యాత్ములేమి? విను.

ఉ. జ్యారణటంకియానినద సారము వీనుల సోకినంతనే

ధీరతపీడి దేబెలయి దిక్కుల సుక్కుచుఁ దాగబోవు నా

భీరుల సంగరంబునను విక్రమమేర్పడఁ గెల్వఁగూడదో

మారుతనందనా! వినుము మామకపల్కులు శ్రద్ధతోడుతన్

నిన్నుంజూలు హీనమానవులకెల్ల పరాక్రమకూన్యులగు భీరహృద
యులు సజ్జనులుగను చతుర్దశభువనంబులవలీల భుజావిక్రమంబున
జయించి చతురతతో చాతుర్వర్ణజనాశుడంబుగ నిజభుజాదండ
గ్రంబున ధరించి పరిపాలించు పరాక్రమోద్భాసితులు దుష్టులుగను
కనుపించుచుండురు. “లోకోభిన్నరుచిః” అన్న సామెత వసుంధరావల
యంబున కొత్తది కాదుగదా!

తే. గీ. ధరణిగల మానవులకు సంతసమునంగు

కలువహితుఁ దిట్టిబోయరె కమలముఖులు

ధీరవరులనుగని మది దిగులుఁజెంది

కూరులను వాడుగల్గింతు కుమతులెప్పుడు.

దాని కీమిగాని, నివేల నాపురంబు చోరునిగతిఁ జొరఁబడితిమి? అట్లు
జొరఁబడినదియె కాక నాబలంబుల నిధనంబొనరించి నేను నిర్బంధం

చినరాముండు మానవమాత్రుండు గాఢనియ్య, కీమన్నారాయణుం
డనియ్య నువన్యసింహుఁ గడఁగితివి. నృగాలంబు వరమభక్త వశంకరుం
డగు కైలాసనివాసుండగునేని యీరాముండు మునిజన హృదయార
విందుండగు వక్కివేల్పుగును. ఒకవేళ నీతలఁచి నట్టితఁడు యాదిదేవుండ
ని జనంబులచే నుతినొందు విష్ణుదేవుండేయనిన.

మ. చిరకాలంబుననుండి రాక్షసులకుఁ జేజిక్కఁగే మాయచే
సరవింజీవముఁ దాల్చినట్టి జడునిఁ ఛండాలునిం కూర్చునం
గరరంగంబున వేల్పులెల్లరును వేగఁ చింతచే జావగఁ
పొరిగొందుఁ మదభీష్మముల్ సఫలమై పొల్పొందగాఁ మారుతీ.

హను—ఓరసాతలాధినాథా! సకలజనులకును సంతోషదా
యకులగు వారు బలహీనులైనను అధర్మవ్రతవర్తకులు ధైర్యసాహసన
రాకీమ వంతులైనను యెవరుమెత్తురు? అది యట్లుండనిమ్ము. నీవు
ఉ. దొంగవిధాన వచ్చితని తోచినయట్లుల నీకుఁజెల్లు వ
ల్కంగను రాత్రీయేకదర లంకను మూకపిసేనఁజొచ్చి యా
యంగజరూప సన్నిభుల వాయినవంశుల దొంగిలించివే
గంగయి కొంచువచ్చితివి; కాని తలంపవు దొంగవద్దతుల్
మఱియు మీనికాచరకులంబున చోరత్వంబు లేనివారెవ్వరు? దానికే
మిగాని ఓనాగలోకాధినాథా! తలకు మీరినవింకములకుఁ బోక నా
వల్కులు వినుము. నీవుదొంగిలించి తెచ్చినరాముండు.

సీ. కురులుముడుచు నీడు కుదురుగాలేనట్టె
తాటకనిలఁగూల్చి తనరినాఁడు;
గాధేయు జన్మంబుఁ గాచెడివేళను
బాహుముఖ్యులనట్టె వట్టిచంపె;

భూమిపైఁగనల్ల భూవు లెత్తఁగలేని

శివుకార్పకంబును చిటికఁద్రుంపె;

ఖరమాషణాదుల కారుకానలలోన

దునుమాడి మెవ్వనుఁ గొనినవాడు;

తే. గీ. రావణానుజ భుటకర్ణు లావుమిగిలి

మొన్న నే నుక్కడంచి పేర్గన్న వాడు;

యట్టిధీరుని శ్రీరాముదిట్టవగుచు

దొంగిలించుగఁ జెల్లునే దోసకారి.

అంతతోఁబోక నీవిప్పు డారాముండు నాచే జిక్కి యున్నాఁడు. బల వంతుఁడైనను నన్నుమార్కొన వశముఁ గాదుగదా? యని తలంచుచు న్నావు. కాని యట్లు తలంచుట పిచ్చివానికొరకల విధంబగును. ఏల యన; అఖిలలోకరక్షణ దీక్షాపరాయణుండగు లక్ష్మీశ్వరుఁడు నీచే జిక్కియు తాను.

డి. కూరుల పాతకర్మలను తుద్రులఁధారుణిఁ గూల్పఁజాలున

వ్వారల హృత్సరోజముల వాసముచేయుచు మించుచుండి, యా

కూరులవంశములేధరణి కుంకటనేర్లుతు లేకయుండఁగా

ధీరతఁజేయుఁజేయు యికఁదెల్పెడిదేమివిశాచరాధిపా.

మైరా—ఓ హూ హూ! అదియో కారణము. నేనెఱుంగఁ జాలనందులకు మన్నింపుఁడు. ఆసరవరుండివృషీతరువరున కావేళించి చటుల భీకర సంగ్రామరంగంబున కుఱుకుమని ప్రోత్సహించుచు న్నాఁడు కాబోలును. పాపమారాముండెంతి దురదృష్టవంతుఁడో కాని పురంబుల వసించు వారల సాయముఁగోరక మహారణ్యమధ్యం బున కందమూలఫలాదులులిసి తిరుగుచుండు మీసాయము కోరు కొనెను. ఓరీ! వాసరా! నేనొక్కమాట చెప్పెదను వినుము. నీజాతి కివండుకదా కావలయును. కావున.

ఉ. భీతిమనంబునన్ గొనక ప్రిమి పసివును మత్పురంబులో
నాతతపుష్పజాలనము దంచితదివ్యఫలాభిలోఁడకో
బాతిశయంబుఁగల్గియెది భాసిలఁజేయునుసంబుమావనిన్
బ్రాతిగనున్న కాయలను బాగుగ మెక్కుచు నుండువానరా!
శీఘ్రగమనంబునపొమ్ము. ఎవ్వరైన నడ్డగింతురేని నాయాజ్ఞయని నుడు
వుము. అదియునుంగాక! ఓవలీముఖా!

ఉ. వానరులేడ! యస్త్రకరవాలములుంగల సంగరంబులో
కానగవచ్చుటేడ! రిపుఖండనచండవరాకృతిమార్కుల
మానవనాధులేడ! కపిమాతృలసాయముఁగోరుటేడ! నో
వానర! యేల యీగతిని కల్గెనునాయెదుటన్ యసత్యముల
చాను—ఓరోరి రజసిచరాధమా! అసత్యంబులు కలుగుట మీని
కాచరులకుఁ జెల్లుఁగాని మావంటి వారికిలక్షణముగాదు. అదియట్లుం
డనిమ్ము. వానరులు సంగరరంగంబులఁగనఁ బడరేమి? ఓరీ! పిశి
తాశనా!

చ. మునుతనలోఁకఁజాట్టియశముంగొన నెంచియు రావణానురున్
మునుకొనివార్ధులేడిటను ముంచెనుమూర్ఖుడ! కోరియేనుమీ
వినుదనుజాధమా; యిపుడువీరుని నిన్నునుపోరఁగూల్చుచ
య్యనచనుదెంచినాడ యశమందెదో చానినివీడనాడెదో.
సీవునన్నవ్యరిగఁ దలంచి యిట్లువలుకుచుంటివో నావృత్తాంతము
చెప్పెదను వినుము.

సీ. త్రిపుర్ణంబులంగాల్పిజేవతావళిచేత

కృత్యాతిగన్నట్టివాఁడెవఁడు?

భక్తమార్కండేయు బలితంపుప్రేమచే

గాపాడిఘనుజముఁ గట్టెనెవఁడు

నురులదైత్యులఁ జోవకరము ముదంబున
కాలకూటనిషంబు గోలెనవఁడు
రజతాద్రినత్తిన రావణునేడ్పించె
బాటవేలగిరి నొత్తిదిటతనవఁడు

తే. గీ. భక్తులకు పెన్నిధానమైవరగునవఁడు
అట్టిధీరుని గట్టుల వట్టిమగని
యవరరూపంబుగానన్నుఁ వాత్సదలఁచి
మాటవినియను! లేచిపో మనవునమ్ము.

మైరా—ఓరీ! వానరాధమా! ఇదివర కొక్కరాముడే దై
వంబని చెప్పవంటిని. ఇప్పుడు నీవుకూడ దైవంబవని చెప్పుకొనుచుం
టివా? ఓరీ! వాచాటా!

తే. గీ. నీలకంఠుని రూపంబు నే నయంచు
వలికినంతన భయమందు వందయెవఁడు?
భీరులకుఁజెప్పి భయపెట్టు; ధీరమతుల
చెంతఁ జెప్పుఁగదాకు మీచెనటినుడులు.

ఒకవేళ తలఁచినట్లు నీవు శివుడవేయైన

తే. గీ. పాదుషంబున నిదుఁగూల్చి వ్రజిలినయెడ
త్రిభువనంబుల వ్రోఖ్యాతి విభవమమరు;
నటులఁగాక నీచేత నేనంతముందఁ
వెడల స్వర్గనుఖంబుల నెనఁగువాఁడ.

కావుననిన్ను రణరంగంబున కూల్చుటొండె నీచే జీవంబులు పాయ
టొండె నిశ్చయంబు. రణరంగంబున కరుదెమ్ము నూతా! రథమా
బయలికి శోలుము?

నూతు—చిత్తము. దేవరయాజ్ఞ వ్రోకారమునర్పిడఁ గాక!
(రథముతో నిష్క్రమించును.)

హను—మూర్ఖులను బాగుచేయు నవ్వఁదోవును?

తే. గీ. ఇచ్చచే సజ్జనులకెల్లా నవ్వఁజెప్ప

వచ్చుదువ్వులకుం జెప్ప వారలెవరు!

చెలగి మూర్ఖులమనసు రజింపఁజేయు

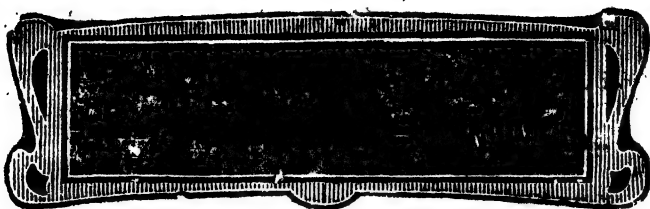
సలువకేకాదు వేనోళ్ళ చిలువకగునె.

కావున నేనును రణభూమి కేగదఁగాక!

(నిష్క్రమించుచు వ్వాఁడు)

ఇది చతుర్థాంశము.

శుభమస్తు.

శ్రీరామచంద్ర.

మారుతివిజయము.

పంచమాంకము.

(నీలదేహుడు ప్రవేశించుచున్నాడు)

నీల—(తనలో) అబ్బబ్బ! వాయునందనుని సందేశము శిరంబునఁదాల్చి కపిసేనంజొచ్చి వారి పరాక్రమముఁ గాంచినది మొదలు మన్మథనందనంద వారినిధి నీమలాడుచున్నది. అపరాక్రమము వర్ణింప వేయినోళ్ళ చిలువకైనను దరంబుగాదు. పుట్టెడు దుఃఖములోనుండియు దశకంఠబలంబులకు లొంగక పోరుచున్నాడు. ఆదళంబులయందు శత్రుకానన దవానలుండగు నీలుండును వైరికృతవ్యూహవిచ్ఛేదన సమర్థాంగుండగుయంగదుండును భీకరతిమిరంబుల నిమేషమాత్రంబున గిరి గహ్వరములకు పారఁద్రోలు ప్రభాకరునకుద్దియగు ప్రభాకరాత్మజుండును, మొదలగు యోధులెందరోకలరు, అట్టదళంబులు గనుకనే రాముండు సురాసురుల కజేయుండగు వంక్రికంఠుని భీరావహునిఁ జేసినాడు. ఆకపిసైన్యముఁ గాంచినంతనే చతుర్దశభువనవిజయవిక్రీమాధ్యులగు వైరివీరులు పటావంచలై పారవలసినదే! కాని సంగ్రామ రంగమున నిలువతరమగునా! (తూర్పుదిక్కుఁ తిలకించి) ఆహా! ఆనందంబున కాలంబుసహితము తెలియఁజాలనైతిని. అదే సకలలోక హృదయానంద కరుండగు కమలమిత్రుండు ప్రాగ్గిరినధిష్ఠింపఁ జొచ్చు

చున్నాడని తెలుపుటకోయిన నిజకాంతిపుంజలుల పెదజలుచు పోగ్యాగలబున ప్రకాశించు వేగుణాక్క. నేనిదేవిభంబున మహాదానంద మున్నుండనై యాలసించుచుండిన మహామహుండగు నమీరనందముని నాపై కోపించవచ్చును. కావున నేనును సత్వరంబున పోయెదఁగాక!
(అని నిష్క్రమించుచున్నాడు.)

ఇది ప్రవేశము.

ప్రథమరంగము—కారాగృహము.

నాగ పాశబద్ధుడగు నీలమేఘుడు (ప్రవేశించుచున్నాడు)
నీల—

కా. ఓ కైలాస నగాధివాస! అభవా! యోపార్వతీ నాయకా!
ఓకాకోదర భూషణాంతరి! శివా! యోభక్తమందార! యో
లోకాధీశ! సమస్త పాపహరణా! లోకప్రియం భావుకా!
పాకార్యాది సమస్త దేవవినుతా! పాలింపు నన్నిశ్వరా!
డి. నమ్మితి నీవదాబ్జచూల నామనమందున నిశ్చలుండనై
నమ్మగలేదు వేరొకరి నామనమందున చంద్రకేళరా!
రమ్ము యశంబుగొమ్ము సుకరంబుగ నాచెఱమాన్వి మెవ్వలం
గొమ్ము త్వదీయసద్యశ మకుంతితరీతి వెలుంగఘాత్యివై,
తే. గీ. కాచితివిసీపు భక్తుల కరుణానోడ
ననుచు వింటినియైన నాపాపమేమి
చెఱనుణక్కి చింతించు నన్నరయ్యవైతి
భక్తరక్షణ బిరుదాంక పార్వతీశ.

ఓదేవా! నీవేల నన్నుఁగాపాడక విడనాడితివి, రాక్షసకుటుంబిని నం దేహించుచుంటివా? ఇదియేటి న్యాయము. రాక్షసుడైనంత మాత్ర

మున దుర్బుద్ధియగువా? తదితరుడైన సద్బుద్ధి యగువా! ఓ జేవా!
నన్నుఁ గాపాడసామర్థ్యము లేక యూరకుంటివా! అయ్యో! ఆర్తావన
రక్షణమున్న పృథివీని ను ముండంజ వేయుదురే? తమ సర్వస్వమును
ధారణాబోసి విఖ్యాతిఁగాంచెదరే? అట్టియెడ సర్వలోక పూజనీయుడ
వగు నీవిట్లూరకుండుట భావ్యమగునా! రక్కసికొలుంబులకెల్ల దైవం
బవీవగావే! నిన్నుఁ గాదని నికాచరులు యేసమయంబుననైనను వేరు
దైవతంబుల నారాధించిరే! నన్నుఁగాపాడ మీమనంజేల త్వరపడక
యున్నది.

మ. జననంబాదిగ కష్టవారములనే సంపాద్య మానట్లుగాఁ
మొనరంజేసితి; వింక నన్నటికి నేనూహింతు విద్యావినో
దనప్రఖ్యాతి; భవద్వి చిత్రములకే స్థానంబునే! కావవే!
నినుధ్యానింతు నిరంతరంబుమదిలో నిత్యాను మోడుండనై.

హా! కాంతా! మంజువాణీ! మనకీజన్మంబున దాంపత్యము లభింపదు
కావున.

చ. పనితర్రో! ప్రేమ నావయిని బాయమువేరొక రాజపుత్రునిగా
మనమునకొరి వానిని ఘనంబగు సౌఖ్యమునందు తేల్చిసి
జననము సార్థకంబుగను సల్పుము కీర్తిమహీశలంబునగా
ఘనముగ నిల్పుకోడగును కామిని! నాయుడియూస వీడుమా.

అయ్యో! నేనంతపెట్టిని. పార్వణపూర్ణి మాచంద్రునింబోలు యీన
మోక్షము చక్కదనంబును, తమ్మిరేకుల పరిహాసంబుఁ జాలు వానేత్ర
ములసారును, ఆపయ్యారి నడకలతీవియు మరతునన్న నావశమగునా!
జన్మించిన దాది.

తే. గీ. బొందులునురెండు వేర్వేర పాదలుచున్న
ప్రాణమొక్కటిగా మేము జగితినాము

యట్టియెడనెట్టి దుర్భాష లాడనేను

పాలుబడితిని దైవమా! పాపినగుచు.

ఓనుందరీమడ్డి! మంజువాణీ! నిన్ను చేవట్టి యమందానందంబున నీదు
లాడ దలంచిన నాకెంతలో నెంతటిపాటు వాటిలైను! నేనేమి చేయు
దును. దైవవిధి తెవ్వరుకర్తలు! అయినను.

ఉ. అక్కట! మిక్కుటంపువల పాతృతవుల్కొని నన్ను వేయట
చక్కెరబొమ్మ నీచెలిమి శాశ్వతమానని యింత కాలము
నిక్కముప్రాణముల్ నిలిపి నేవిడనాడక యుంటిదేహ మిం
తెక్కడనేనుఁగాంతు తరుణిమణి! నీయెడపొందు సౌఖ్యముల్.

ఇట్టి కారాగారంబున నాగ పాశబద్ధుడనై యున్నను నేను నీవలన నుఖం
బులుఁ గాంచగలనని యింతవరకు తలంచితినిగాని యిప్పుడు

కం. నిక్కము గ్రహింపఁజాలితి

డక్కపు నాకింక నీవు తరుణిమణిబల్

రక్కసి నీ జనకుఁడు కడు

చిక్కులఁబెట్టును నెకింత చింతింపకనిన్.

అయినను కాలాను గుణ్యంబున పెరరాజకుమారుల పేరీమించి

ఉ. చిన్నతనంబునందు కడు స్నేహమునక చరియించినంతవా

కొన్నును బ్రాయము గొనకకోర్కెమనంబున నిల్చివాడు తా
నన్నివిధంబులక దలచె నేనియు లాభము లేదటంచునో

'కన్నె' పుణ్యమార్గములఁగాల్చుకు కాయము వేడనగబడి.

మఱియును, పతిలేని పతిగతినిరర్థకంబని తలచి స్వప్రాణావహార
వరాయణవగుదువేమో; అందుకు మాత్రమెట్టి భీకరావదలు శిరం
బునఁబడి డెందమును గలంచుచుండినను పోయితినించకుండువని నమ్ము

చున్నాను. ఆత్మహత్య సర్వముఖంబులకును వివాళన హేతువగు కారణముగదా!

(భైరవుడు వ్రేవేళించుచున్నాడు)

భైర—(తనలో) హా! చతుర్దశ భువనైకవీరా; మైత్రాహణ్యపాలా!

చ. తనయనుగోరెనంచు గుణధాముని మేనమఱుందినూనునిక
వనిగొనిపై దులోసనిడి బామలఁ బెట్టితి; స్వర్గలోకపాలునిక
చినాధుఁగల్పితివి; లోకత్రయంబకులైన మానులనే
వనిగొనిఁ కట్టికొట్టితివి పాక్షిలుభీతిల నమ్మనంబులన్
అట్టిసాహసవంతునకు నేడెట్టిపాటు సంభవించె. కటకటా! భువనాధీశులచేతనా; దేవాదిదేవులచేతనా; దైత్యదానవాసికంబుల వల్లనా! కాదు. కాదు. నీచమర్కటంబులచేతనా జీవంబుల బాసితిరి! అయ్యో! మహారాజా! దండధరుడండంచుకంఠేని లక్ష్మ్యంబుచేయక నిలచిన మీపాక్షిణంబు లాతరుచరువాల వ్రహ్మరంబుల దేహంబునుండి తొలంగనా! ఇంకరాక్షసకులంబునకు దిక్కేడి. చలిచీమసహిత మింక రాక్షసులకు పాక్షిణాయముఁజేయ నూహించునుగదా! కాలచక్రము యొక్క విచిత్రములిట్టివియే కదా! అయ్యారే!

సీ. తొలిహేమకళిపుచే విలసిల్లి యామీఁద

బలిచక్రవర్తిచే వ్రేతిథఁగాంచి

తరువాతమాత్యవంశ బలాభిషేరంది

పిదపవిలోచను పెంపుగాంచి

అమీఁద త్రిపురంబులూపరించిన యట్టి

వీరసోదరులచే విశ్రుతిఁగని

కాలకేయూదుల కాఁగిలింతలనాడి

యలహాయగ్రీవుచే బలిమిసంది

తే. గీ. చెలగుడున్నట్టి దానవకులము కిలను
కటకటా! యెట్టికష్టంపుకాలనుయ్యె
ప్రబలవర్షపు వందున ప్రబలినదులు
మండువేసంగి క్షీణించుమాదిరిగను.

(అలోచించి) ప్రబలప్రతాపాడని వద్దనాళంబున నిలిపిన మర్త్యవల్ల
భూజేలనో వీనిని విడచిపాడు. తులాసంరక్షణార్థముండిన దానపుత్ర
నను యీవానరుని నిర్జింహజాలరైరి. దైవలిఖితమిట్లుండ నెవరేమి
సేయఁగలరు. (అలోచించి) దుఃఖావేశంబున శర్వంబును మరచిపో
యితిని. మారుతతనూజుడు రుద్రావతారంబని యెఱింగియు యిట్లు
చింతింపవచ్చునే; రాక్షసరాజచంద్రిమా!

ఉ. జాలిశమూర్తియావనుపట్టి కపిందుఁడుగాఁడు! అదిగో
కాలమనోధపుండనుచు భార్యవచింపవినంగవైతి. నీ
కేలరణంబటంచకట నేను వచింపవినంగవైతి! భూ
పాల! సమస్తసైన్యముల వజ్రను నీవును స్వర్గమేగి తే!

అయ్యో! చేయవచ్చిన కార్యంబు మఱచి యిట్లు చిలఁపించుచుటినేమి;
మాతంగీ మహారాజుగారియాజ్ఞనరవేర్ప సత్వరంబున కారాగృహంబున
కరిగెడ గాక! అదెడండ ధరకింకరుల పూరికిం గొనని కారాగృహాల
కబ్బందము. వారిని సమీపించి దేవినిర్దేశంబెఱింగించెదఁగాక! (కారా
గృహాధికారిని సమీపించి) కారాగృహాధిపా! నీలమేఘుని చెఱనుండి
తీసికొని రమ్ము.

కారా—అమాత్యవర్యా! వానినేల బయటకు తీసికొని రాఁ
గోరెదరు.

భైర—చెప్పెదను వినుము. రామలక్ష్మణులనుఁ దెచ్చి మన
రాజచంద్రిఁడు కాళికాలయంబున నునుచుట నీవెఱింగినదే కదా!

అటుపిమ్మట మొక వానరేంద్రుండగుచెంచి నైశ్యసహితంబుగ మనరా
జేంద్రునిజవచ్చవంబుజేసె. ఆసంగతి విని మాతంగీదేవిగారు నీలమేఘు
నిచెఱవిడిపించితిసికొని రా నన్నునియమించిరి. గనుక ఆలస్యంబుసేయ
కవానిని సత్వరము చెఱునుండి విడచిపుచ్చుము.

కారా—చిత్తము. (అని నిష్క్రమించి మరల నీలమేఘునితో
ప్రసేషించి) అమాత్యవర్యా! ఇతఁడే నీలమేఘుఁడు. ననరిగినావనిమీ
దనుండెదను. (నిష్క్రమించును)

భైర—అమాత్యవర్యా! నన్ను చెఱునుండి బయటకురప్పించిన
కారణంబేమి?

సీ. చెఱులోననేనున్న తెరవవేరొక రాజు

తనయుఁగోరదటంచుఁ దలచినన్ను

చంపంగకుంకఁగాఁ జనుదెంచినాడవో

వేరొకరాసుతు వెలదిపెండ్లి

యాడిననను చెఱువీడజేయఁగఁజంపఁ

జనుదెంచినాడవో సరసమతిని

తనపుత్రికను నాకు మనమూఁగఁగూర్పఁగాఁ

దలచినిన్నంపెనో ధన్యచరిత

తే. గీ. వేగముగఁదెల్పిననుఁ బంపఁవేడువాఁడ

చావొనుఖముకొ తెల్పు మాసత్వరముగ

వందనమునర్తు మీపాదపద్మములకు

మహితగుణసాంద్రీ! భైరవమంత్రీచంద్రీ.

భైర—అయ్యా! నీలమేఘా! ఇఁక నీవు నాకు నమస్కరింపనే
ల! మేమేమీపాదదాసులమై వడియుందుము.

నీల—మంత్రీవర్యా! కారాగృహంబుననున్న నన్ను మీరిట్లు
కూసించవ్యాయమా?

భైర—నిన్ను నేనెప్పుడైన పరిహసించినా! జరిగినపంగతిసం
తయు నెఱింగించెద. వినుము.

తే. గీ. కుటిలుఁడగు రావణాసురుకోర్కాదీర్ఘ

దశరథనుపీశుపుత్రుల ధర్మగుణులఁ

జ్ఞాతెచ్చెను నీమామప్రాధిభోడ

తెచ్చెనోలేదొ యొకకోరివచ్చెపురికి.

అట్లరుదెంచి భటామాత్యసహితంబుగ నీమామనుయనువురంబున
కంపె. అట్లాతఁడు రణరంగంబునఁగూలుటవిని మీయత్త గారుతనముద్దుల
పుత్రికను మంజువాణిని నీకు సహధర్మచారిణిగ నెనర్చి సకలదానవ
రాజ్యలక్ష్మిని నీకొసంగఁడలంచితోడి తెమ్మని నన్నంపె. అదికారణము
గ నేట్లరుదెంచితిని.

నీల—(దుఃఖముతో) హా! మంత్రీ! ఏమంటివి. నిఖిలలోకభ
యంకరుఁడగు నామామ వలీముఖంబుచేత జీవంబులుఁ బాసెనా! నిశా
చరవంశకలశార్ణవరాకానుధాకరా! రాక్షసశేఖరా!

ఉ. ఆలములోన జీవతలనందర నెక్కఁగఁబులోన; గో

పాలురఁజేసినట్టి బలవంతుఁడవయ్యును నొక్కకోరిచే

యాలములోనగూలితివె హా! దనుజాధిపచంద్రీమా! భవ

త్పాలితమైముఖంబుఁగను వర్ధిలులంకనువీడి; యక్కటా.

మఱియును,

తే. గీ. అగ్ని యిందుగ్ందు జముఁడు యేయధిపుడయను

పొందఁగాఁనొది వాకిటనుందురెప్పుడు

నట్టి జగ జేకవీరుఁడు యాలమందు

పాడుకోరిచేఁ గూలెనెభైరవుండ!

భైర—కుమారా! ఏమిచెప్పుదును. ససైన్యంబుగ నీమామ

సంగ్రామింబునహతుడయ్యె. ఆకారణంబున మీయత్తగారు సర్వసా
మ్రాజ్యంబును నీకీయఁదలంచి నిన్నుదోకొనిరమ్మన నేనరుదెంచితిని.

నీల—అమాత్యా! ధైరవా! సకలరాజలోకంబును నిజవ్రతా
పానలార్యుల గడగడలాడించిన జగదేకపీరుఁడు జీవంబులు బాసిపోవ
మనముండి బ్రయోజనంబేమి? కావున.

ఉ. వానరుతోడఱోరెదను వారిజసంభవుఁడద్ధవచ్చిన్
అనరమిత్రుడైన హరివానివానికిఁడోడుచూచిన్
మూనితకౌర్యుడైనకలమన్యుఁడు బాసటవచ్చినిల్చిన్
మానసుసంగరంబు దును మాడెదమారుతపుత్రుఁడైరవా.

ధైర—కుమారా! నీలమేఘా! శాంతించుము. వాయునందను
ని పరాక్రమముముందర చతుర్దశభువనంబు లేకమైనను నిలువజాలవు.
అట్టియెడ మనమేపాటి!

సీ. మారుతతనయుని మర్దింతుననిలోన
నంచునీమదిలోన నంచకయ్య
వినువానివూర్వపుత్రను లెఱింగించెద
బాలభానునిజూచి ఫలమటంచు
కజలించెవాదొడ భుముఁడులోకారాధ్యు
వినవాధునెద్ద వేదములు సదివె
పిదపమూర్యాత్మజాప్రియ సచివుండయి
శ్రీరామభక్తుఁడ౯ కీరితిగని

తే. గీ. దుష్టరావణులకుల దోర్బలమున
సంగరాంగణమందు నిస్సరశయముగ
దునిమెనవ్వరు బలిమి కేమానవాధి
వాధుడై వనుతులయాని ధరగియందు,

కాపున

చం.వగదిగనాడివాయునుతు పావనపాదములాశ్రయించినీ
 వగణితకీర్తికాలివయి యభివరీతసమీపభూమి యిం
 పుగపరిపాలనంబు మునిముఖ్యులకుం సజీతప్రమీదదా
 యిగ నెనురించికాంచనగు నిద్దనుఖంబులు రాక్షసోత్తమా.
 అదేనీజననియు మరుత్సానునితో నేమియో ముచ్చటించుకొనుచు
 యిటులనే వచ్చుచున్నది.నీవు వారిచ్చటకు వచ్చువదలనే నిశ్చలచిత్తుడ
 వై నమస్కరింపుము.

(హనుమంతుడు దుర్దండి ప్రవేశించుచున్నాడు)

హను—సోదరీ! నీయగ్రజమరణవిధానమును నీవెరింగింపని
 చో నావ్రయత్న మంతయు వ్యుయ్యోడిగదా?

ఉ. భానుఁడుప్రాజ్ఞుగంబువయిభాసితేనీయు రామలక్ష్మణుల్
 ప్రాణముఁబాయువారెకద? భామినిసేవలుసాయమియగా
 పూనినికాచరాధమునిబోడునలీలగఁ గూల్చినాడ లే
 జేనిమదీయదోర్బలమదెమ్మెయిఁజూచి నవమ్మెయోగదా.

దుర్దం—వవనకుమారా! ఇందుపొగడఁదగినంత సాహాయ్యమే
 నేమొనర్పితిని. దుష్టుడగుటచే మదీయసోదరుండు దేవరభుజబలాగ్ని
 కాహుతియయ్యెను. దాననేమిమీకించుక వాక్సహాయంబొనరించితిని.
 దానికైనన్నింత యగ్గింపనేల?

హను—వనితామణి! అట్లనకుము.

సీ. నీసహాయంబున నెలతదాటితితుల

కులుగురక్కసిమిందు భంగవరచి

నీసహాయంబున నెలతదాటితిపురి

కోటగోడలనెల్ల జూటివైచి

నీసహాయంబున నెలతగించితి రామ

చందుల ముచ్చలసంచిలోన

నీసహాయంబున నెలతద్రుంచితిరణ

క్షోణిరక్క-సకోటి పాణిమూడ్చి

తే. గీ. ఇంతటి సహాయ మొనరించితితకన్న

సాయమింకేమి కావలెసాధ్యుచెప్పు

నిన్నునుతియింపఁదరమాన నీలవేణి

నలువకైవను వేనోళ్ల చిలువకైన.

అట్టి నీకు నేనేమిమేలుచేయఁగలను సోదరీ!

కం. ఏకదనుంచెను నీనుతు

నాకటూత్కుండు దుర్మదాంధుఁడు ఖలుఁడు

నాకుంజాపుమ యివ్వడె

నాకరముల వానిచెఱ చవంగ నొనర్తు.

దుర్దం—జేవా! భవదీయకృపారసము మాపైకలుగవలయునే
కాని నానుతుచెఱనిమేవంబున విచ్చిన్నంబైచనదే! అదేనాతనూజాని
కారాగృహము రండు బోవుదము.

మాను—సోదరీ! చూడుము. అచ్చటనెవ్వరో వ్రసంగించుచుం
డిరి. వారెవ్వరు? కగవారుకారుగదా?

దుర్దం—కారు. జేవా! కారు. వారిరువురు తమకురక్షణీయులే.
అందుయవకుఁడు నాపుత్రీకుఁడు, ద్వితీయుండు వ్రభుభక్తివరాయణుం
డగు అమాత్యుఁడు, సత్యమార్గానువర్తి. మననుచ్చటికరుగుదమురండు.
మాను—సరియే! బోవుదమువడ.

భైర—కుమారా! అదేవారును మనసమీపమునకు వచ్చుచు
న్నారు. సమీపించినంత సంతోషపూరింపవలయును. మామనుడు
న్నాడెనని నమస్కరింపకయూరకుండువునుమా?

నీల—చిత్తము, అమాత్యునికోరిక నెఱవేరునుగాక!

హను—దుర్దం—(సహించుచు)

నీల—అర్థలోకరక్షణదీక్షాపరతంత్రా! అనిలపుత్రా! రక్షింపుము, రక్షింపుము.

సీ. ఇననూతియఃఖంబుగనలేకఁ దరితేర్పు

చిత్తంబునందెంచు శివుఁడవీవ

కపులసాయముతోడ విపులవారాసిని

క్షణముతోదాటి నభునుడవీవ

లంకాపురంబు నిశ్చంకతోఁజొరఁబడి

ప్రాకారములఁ గూల్చుబలుఁడవీవ

జనకజబాడలంగని రాఘవువకట్టె

తెలియఁజేసిన యట్టిదిట్టవీవ

తే. గీ. ఇక్తులనుఁగాది పృథ్విభూతిఁబడసినట్టి

పార్వతీనాథుఁడవు నీవవనతనయ

నీవదాంబుజముల నద్భునిన్నుఁగొలువఁ

గోరినాడను కాపు సమీరపుత్రీ.

(అని పాదములవ్రాలును)

హను—కుమారా! నీలమేఘా!

ఉ. మామనుసంగరంబునను మార్కొసించి పెనితండటంచు నీ

వేదియుక్కోధమందకుము హీనపుబుద్ధినతుడుకోసల

క్షౌమగుల్గవధించుటకు కైకొనివచ్చుటఁజేసి యాలమం

దామయిరావణుగఁడవీ తయ్యభృశంబుగనీలమేఘుఁడా.

అదియునుంగాక.

కం. తరుణులఁ జెఱఁజెట్టుటచే

నురవరులను చిక్కులందు సొక్కించుటచే

దురమున దునిమితి వాతని

వైరమునేవూని వానికాలకవినుమా.

దుష్కార్యములొనర్చి లోకంబున చిరస్థాయిలైన వారెవ్వరు? కావున వాపై కోపగింతక సీకోరిన సతీమణిని పరిణయంబై నుఖంబుగాంచుచు రసాతలాధిపత్యంబు వహించి సర్వజనానందకరంబుగ పరిపాలనం బొనర్చుము. మంత్రీ! యాపురద్వారంబునుఁ గాపాడుచున్న మత్స్యవల్లభుని సత్వరంబు పిలువనంపుము. ఆతండు మదీయాత్మజుండు.

భైర—జేవా! ఇదివరకే నేనాతనికొఱకై సేవకునిఁ బంపియున్నాను. ఆతఁడింత కరుదెంచుచునే యుండును.

హను—సోదరీ! సీకోరికలన్నియు నెఱవేఱినట్లగదా?

దుర్దం—పవనాత్మజా! తమ కృపారసము మూపై ప్రసరింపఁ గోరికలు నెరవేరకుండుటెట్లు?

(మత్స్యవల్లభుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు)

మత్స్య—నేడుగదా! చిరకాలగర్భితమైన నాకోరిక ఫలించెను.

ఉ. పుట్టిననాటనుండి జనపూజ్యతనెండిన వాయుపుత్రునిన్
దిట్టను నాదుతండ్రినిట దీర్ఘవరాక్రమ వైభవోన్నతున్
నెట్టనఁ గాంచఁగోరి మది నెంతయు నూహయొనర్చుచుండ; క
స్పృహన తండకావగ కృపాపరుడై మదభీష్టసిద్ధికై.

(ముందుఁజూచి) అదే! మదీయజనకాదు లేమియో ప్రసంగించుచున్నారు. సమీపించి నమస్కరించెదగాక! (సమీపించి)

త. గీ. జనక! ప్రణమిల్లుచున్నాఁడ చరణములకు
మత్స్యవల్లభుఁడను నేను మాన్యచరిత!

తనయుడగ నన్ను దయఁజూడు ధన్యమూర్తి

అంచిరామలగుణగేయ! యాంజనేయ!

హను—(లేవదీయుచు) కుమారా! లెమ్ము! చిరంజీవివగుము.
అమాత్యా! నీవు సత్వరంబుననేగి నీలమేఘపట్టాభిషేకంబు పురంబునఁ
జాటఁ బంచి పురం బలంకృతంబు గావించునేర్పాటు చేయుంచుము.

భైర—చిత్తము. (నిష్క్రమించుచు)

హను—సోదరీ! మన మనంతర కార్యంబుల నెరవేర్పన
యగుదమా ?

దుర్దం—చిత్తము. పోవుదము. వదుండు.

(అందరు నిష్క్రమింతురు)

ద్వితీయరంగము:—పట్టాభిషేకమందిరము

(నీలమేఘుడు భైరవుడు, హనుమంతుడు, మత్స్యవల్లభుడు
దుర్దండి వ్రేళించుచున్నారు.)

హను—సోదరీ! దుర్దండి!

సీ. నీసోదరునిఁగూల్చి నలఁత నీకొమరుని

సింహాసనంబుపైఁ జేర్చినాడ;

గజరాజగమన! నీకష్టంబులఁ బాపి

యానందమందిరి నాల్గలోన;

నైననిప్పుడు నేను మానవతీమణి!

చెప్పెద నొకమాట తప్పుకవిను;

నాపుత్రీకుని వీని నలినాయకాక్షిరో!

యువరాజుపదవియందుంచువాడ;

జే. గీ. భైరవుం డెప్పటట్టుల మంత్రీపదవి

విడక సతతంబు వీరికి వీరయోధ

కల్పితవృక్షామయః జుహుః గలుగుకర్తి

నిచ్చుగాపుర! నుభముండు మిరియిన్న!

(నీలమేఘునితో) బాలకా! నీలమేఘా!

మ. జనమంతో సంతసమంద సర్వసురులుగ నమ్మోదముం జొందఁగా
మునులానందముతోడ మెచ్చగను నీ పూజ్యప్రధానాళియో
జనలందేకొని ప్రేమతోడత ప్రిజ్ఞ సౌఖ్యంబులఁ జేల్చి పా
వనపాథోధి కరీత భూవలయముఁ పాలింపు సత్కిర్తితో.

(మత్స్యవల్లభునిఁ జూపుచు)

తే. గీ. సోదరుండు సోదరునిఁజూచు శోభతోడ

యీమదీ యాత్మజానినీవు ప్రేమఁగనుము

మంచురాచూలి భర్తనిఁ మంచుగాక!

చాలకాలము గుణజాల! నీలమేఘ.

అమాత్యవర్యా! భైరవా!

తే. గీ. బాలకులు వీరలొటను పాలనంబు

శలుకుగా లేరు జనములు సంతసిల్ల

కానభైరవ! రాజ్యంబుఁ గాచుచుండ

వలయువీరలు ప్రాధులై వరలువరకు.

మత్స్య—జనకా! నిరర్థకమగు యాకరీరంబువై ముక్కువఁ
బూని రక్షోవర్గంబుల చెంతనుండ నామనం బిచ్చగింపకున్నది. అది
యనుంగాక; ధరాతలంబున నుద్భవించిన ప్రతిజీవియు నుభద్రామల
కడ్డుపడుదురని భావించి పుత్రులఁగన హేయంబగు ప్రపంచనుఖం
బుల కాసింది నేనెల్లమిమ్ము వీడఁగఁబడువాడను! నేనును మిఁతో
డనే యరుదెంచెద. మఱియును.

ఉ. ఏమహానీయుని గనిన యెల్లనుఖంబులుఁ గల్గుచుండునా
రాముని, సర్వకాల్యవ విరాముని, రాక్షసహంకభండనో

ద్దాముని, సూర్యవంశకులభాముని చంక్రిరభేకసూనుడౌ
రాముని, పాదచక్రముల పొంజిల్లిన నిలుతుంగఁజేయుమా.

నీల—జేవా! మారుతాత్మకా!

1. ధరణి చక్రము పాలవంబుసలువక దక్షత్వమాలేదు నా
కరయకచక్రని శావిమోచనవలా కౌగిల్చిపై నాసలే
దురమానాధు పదాంబు జాతములపై దూకుక మనంబెంతయు
త్వరగా నోపవమానపుత్ర! గుణసాంద్రా! రామభక్తాగ్రగణీ!
కాపున నాకోరిక వినుండు.

నీ. ఏవాని పాదసంసేవనంబునఁ జేసి

వాల్మీకి ఘనుడౌచు వరలినాడు;

స్వర్నాఘుడౌది యాస్వల్లోకవాసులు

భావించురెవ్వని పదములునుది

ఎవ్వనిపైభక్తి హిందువులందరు

సర్వకాలములందు జరుపుచుండు;

ఎవఁడు చతుర్దశభువనాధి నాధుడై

క్షీరాబ్ధియందునక్షేమము గను

జే. గీ. అగుణాధారు సకలలోకైక వీరు

శ్రీరమాచిత్తచోరు దుర్వారవై రి

వీరవిదళన శరయుక్తు ధీరురాము

సతముసేవింప దెందంబు చాలగలదు.

కాపుననన్ను మీవెంటఁదీసికొని పోవఁగోరెద.

శ్రీర—జేవా! అనిలపుత్రా!

మ. గడచెక ప్రియము సర్వముక రణములో హైపాలుతోఁగూడనా
కొడుకుల్ జచ్చిరి. వారికైవసటచే కోడండు ప్రిణంబులక

విడువక నాకులకాంతయు! మడసెనో ఏరాగ్రీ! యింక క
 ట్టిడినై మంత్రీవదంబు చేకొనిన పాటించంగఁ జూరెవ్వరు
 కావున.

చ. వనములకేగి సంతతము భక్తవశీకరు దేవదేవు పా

వన వడసేనభక్తిని కృపాకర! చేయుచు కాలమంతయు

చనగఁ నెనర్తుఁగాని యింకసల్పఁగఁజాల యమాత్యుకృత్యము

మునులను వేడి ముక్తికిని మూలమెఱుంగు ధను గృహింపుమా.

దుర్దం—అయ్యా! వనవతనయా! నీచేసిన మేలునకేనేమి పు
 త్యువకార మొనర్చుదానను. చంద్రునకు నూలుపోగనునట్లునే నిదె
 మీకు నమస్కరించుదానను. కుమారా! నీలమేఘా! నీవేగిన సీత
 సకలకృమలనందిన యాముసలిగతి యేమగును? నిన్నేకోరి తన యవ్వ
 నమంతయు ధారఁజూయ నువ్విఘ్నముచు దినమొక యుగంబుగఁగడపు
 నీప్రాణప్రీయను మంజువాణిని వేమిచేయఁదలఁచితివి. ఈరసాతలసా
 మాజ్యమంతయు మహావైభవంబున నీకు పట్టాభిషేకంబుజేసి జామా
 తాపుతికల సుఖంబుల నేత్రానందకరంబుగఁ గాంచనెందిన మీయ
 త్రగారి మనోరథంబు విఫలమొనర్ప నెంచితివా? ఇది నీకు తగునా?
 (మత్స్యవల్లభునితో) అయ్యా! మత్స్యవల్లభా! చిన్నతనంబున నుం
 డియు మాసొమ్ముతినుచు మమ్మువీడనాడుట భావ్యమగునా? కృపావ
 రుండవై నాకొమరునకు సాహాయముగనుండ ప్రార్థించుచున్నాను
 (మంత్రీతో) అయ్యా! భైరవా! నీవీరాజ్యంబును వీడిపోయిన మాకేది
 దిక్కు. ఈపురజనుల నందరిని యా బాలురెల్లు సంతోషపరువఁగలరు?
 కావున మాయందు దయాభులరై మీయుద్యమంబును మానవేడు
 చున్న దానను.

హను—నీలమేఘా! జననివాక్యము జవదాటనగునా? సన్యా
 స్థుడగుడవై రాజ్యపాలన మొనర్చి పుత్రికాపుత్రులబడసి యనంత
 రము దేవదేవు నారాధించు గడంగుము. (భైరవునితో) అయ్యా! భై
 రవా! నీవీరాజ్యంబువిడచిన జేశంబులకల్లోలంబు గాడే! కావున కృపా
 వరులై మంత్రితృము నెఱవేర్చ నా ప్రార్థన. కుమారా! మత్స్యవల్లభా!
 మ. జనవంశ్యుండగు కానలేయుని నిజస్వాంతంబునం దెన్నుచు
 వనమందున్నను పాదరాజములపై వాసంబునగ సర్వినగ
 బాసరంబోదొక యింతభేదమును రేపుంమాపుముగ నిక్కలా
 త్నను భావించుచునుండు మాన్యపుని పుత్రా! మత్స్యగర్భోద్భవా!
 కావున పితృవాక్యపరిపాలనా భారేయుడవై నీవిచ్చటనుండి వీరా
 జ్యంబున కాభారంబుడవగుము. నీకోర్కె చెల్లించనందులకు నాపై నా
 గ్రహించకుము నీలమేఘా!

మ. సురసంఘంబులు సంతసంబుగనఁగా నుల్లోకులైనట్టిభూ
 వరమాసిందురీలు మెచ్చి తావకయశో భాగ్యంబుపేక్షింపఁగా
 సరసుల మంత్రులు న్యాయవర్తనముచే సామ్రాజ్యముగ గొల్వసి
 ధరణిన్ పాలనసల్పు కొమ్ము ఘనదోర్దరాతిరేకంబునన్.

కాలకా! నీలమేఘా! నీకింకేమి కావలయును.

నీల—దేవా! మీదయయుండ మాకేమి కొదువ. అయినను
 నిట్లగుఁగాక!

తే. గీ. ధరణి సస్యసమృద్ధమై దనరుఁగాక!

భూవిభులు సత్యమార్గంబు పూనియుందు

గాక! నుకవులుకీర్తిని గాంతుగాక!

నెలకు వర్షత్రయంబులు గలుగుగాక!

ఇది భారద్వాజ సగోత్రోద్భవ కోవల్లాస్వయ వేంకటకృష్ణయా మా
త్యపుత్ర పుండరీకాక్షశర్మాభిధేయ విరచిత మారుతివిజయమును
మైరావణ వధాధూపకంబున సర్వంబును పంచమాంకమునమాప్తము.

శ్రీరాజు చంద్రార్పణమస్తు.

